משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מסיבת שבע ברכות לרגל שמחת נישואי
נכדת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בת הרב"נ הגה"צ רבי חנוך העניך אשכנזי שליט"א

רב ביהמ"ד אבני צדק בקרית יואל יע"א

יחד עם רבני "יושבי אוהל" שע"י מסגרת הכוללים דקהילתינו הק' מרחבי ניו יארק יע"א
בבית כ"ק רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ב' פרשת תצוה תשפ"ד לפ"ק

יכיל בקרבו הנושאים דלהלן:

לימוד התורה אחר הנישואין בימי קדם / עמילות התורה של גדולי ישראל ואכילת 'קאסט' אחר נישואיהם / סדרי הלימוד בישיבות ואכילת 'טעג' בשנים קדמוניות / במדינות פוילן גאליציע לא היו ישיבות / טעם הדבר אשר רביה"ק בעל דברי יואל ז"ל לא רצה בתחילה לייסד כוללים לאברכים / טובים השנים, לימוד גמרא או הלכה / הגה"ק הקדושת יו"ט ז"ל לא רצה להבטיח 'קאסט' לחתנו הגה"ק מקערעצקי ז"ל יותר מד' שנים / אי יש חיוב גם ללמד תורה לאחרים / התועלת הגדול ללמוד ולסדר לעצמו השיעור לפני שלומד עם אחרים / מעלת וסגולת כתיבת חידושי תורה והידושי סוגיות / אם כדאי ללמוד להיות בעל דרשן / אם ראוי ללמוד מלאכת קודש כגון סופרות בכדי לעסוק בזה בנוסף ללימודי הכולל / הדרך לעסוק בהלכות שנתחבטו בה גדולי התורה בספרי השו"ת להיתר ולאיסור / עיקר הלימוד היא להבין ולהשכיל את הנלמד על בוריה / החיוב להקדיש מזמני הלימוד שלו בכדי לבחון את בניו / לימוד תורת הח"ן לבן כולל / מהו ההגדרה של 'בעל נפש' המוזכר בספרי ההלכה / בעל נפש יחמיר 'על עצמו' דייקא ולא לאחרים / אי ראוי ללמוד שאר חלקי התורה שלא נוגע כ"כ למעשה / שקידתם של גדולי ישראל לדורותיהם וידיעתם ברוב חלקי התורה עוד בצעירותם / עסקנות בצרכי ציבור לבן כולל והשיעור לזה / אם מותר לאברך כולל ללמוד "דרייוועך" / גודל הנחיצות ללמוד גם בבית / אי יש להעדיף בשידוכים לבני הכולל מחותן בן תורה דייקא / שותפות "יששכר-זבולון" עם לומדי הכולל / אברך שמצליח מאוד בלימוד עם תלמידים האם מוטל עליו לעזוב את כותלי הכולל ולעסוק בזה באופן שאינו נחוץ לפרנסתו / הרבה גדולי תורה במשך הדורות ישבו אחרי נישואיהם ולמדו בביהמ"ד ונשותיהם עסקו לפרנסם / במדינת ליטא כבר היה מאז ומקדם מושג של כוללים / סדר הכוללים בארה"ק משנים קדמוניות ותמיכתם מתושבי חו"ל / האם יש לעסוק בספרי מחברי זמנינו ומהו ההגדרה בזה / האם ראוי להדפיס ספר ממה שרשם לעצמו שאלות ששלח לגדולי ישראל ומה שהשיבו לו אף אם אינו בעל הוראה / מקור סיפוק הנפש לאברכים הלומדים בכולל רבות בשנים אף כשאין לו שום משרה ותפקיד רוחני / דברי ברכה לכבוד רבני ולומדי הכוללים.

השואל: ברשות דעם רבי'ן שליט"א מיטן גאנצן עולם, קודם וויל איך אהנהייבן אז מיר האבן די זכיה אז כ'קען זיך משתתף זיין מיט די שמחה פונעם רבי'ן שליט"א צוזאמען מיט אזעלכע אידן וואס זענען זוכה צו לערנען שוין אסאך יארן פון זייער חתונה אין כולל, זיי זענען עוסק בתורה א גאנצן טאג. נאך דערצו היינט וואס זייער אסאך מענטשן פון די פשוטי המון עם קוקן ענדערש אראפ אויף אידן וואס האבן געלט און כבוד מיט אנדערע זאכן, מ'הערט אסאך מאל מענטשן פרעגן וואס ביזסטו אויסגעוואקסן? דו האסט געלערנט אזויפיל יארן, וואס ביזסטו געווארן? דו ביזסט געווארן א רב? דו ביזסט געווארן א דיין? וואס ביזסטו געווארן? מענטשן קוקן אביסל מיט זלזול, אין אמת'ן אריין כ'מיין אז עס גייט אריין אין דעם גדר וואס די גמרא זאגט אין סנהדרין (צט:) זייער שארף אויף די וואס זאגן מאי אהני לן רבנן, לדידהו קרי, לדידהו תני...[1] אבער אונז ווייסן מיר אז די גאנצע בריאה שטייט אויף די אידן וואס זיי זיצן און לערנען זיי זענען עוסק בתורה א גאנצן טאג, דאס איז די גרעסטע זכיה וואס מ'האט.

עכ"פ אז אונז האמיר די זכיה זיך משתתף צו זיין אין די שמחה, האב איך דעם כבוד פארצולייגן פאר'ן רבי'ן עטליכע שאלות וואס איז נוגע פאר די אידן וואס זענען עוסק בתורה, וואס זיי ווילן וויסן און האבן אביסל א קלארקייט דערין.

וועל איך פרעגן אביסל שאלות ווי אזוי דער מציאות איז, ווי אזוי ס'איז געווען אויסגעשטעלט אין דער אלטער היים, היינט איז דאך אויסגעשטעלט כוללים איבעראל, און אידן זענען עוסק בתורה, אונז ווייסן מיר אז אינדערהיים איז נישט געווען קיין כוללים, אין אונזערע מדינות זיכער נישט, וואס איז געווען דער מציאות ווען א איד נאך די חתונה איז געבליבן ביים לערנען, איז געווען א געוויסער סדר, מ'האט געלערנט בחבורה, מ'האט געלערנט צוזאמען מיט נאך אנדערע מענטשן, אדער האט יעדער געלערנט פאר זיך, ער האט געהאט א חבר צום לערנען און ער האט געלערנט מיט אים, אדער קיינער האט נישט געוואוסט פונעם צווייטן, וואס איז געווען דער מציאות אין דער אלטער היים אין די אמאליגע צייטן?

רבינו: עס איז געווען אלע מיני סדרים, מ'קען נישט זאגן איין כלל אויף אלעם, געווענליך איז געווען א רב אין א שטאט, ער האט גענומען אן איידעם און ער האט אים צוגעזאגט קאסט, ער האט אים געגעבן קאסט נאך די חתונה, אפאר יאר האט ער געגעסן קאסט ביים שווער. און ס'איז געווען בעלי בתים אויך, עס איז געווען אויסגערופענע בעלי בתים, עס איז געווען א יחידיש'ע זאך, ס'איז געווען אן עושר וואס האט זיך איינגעזעצט אן איידעם א תלמיד חכם און ער האט אים אויסגעהאלטן, עס איז געווען אזעלכע פעלער. ס'איז געווען אין די שטאט און אין יענע שטאט, איבעראל האט זיך געמאכט אן עושר וואס האט געגעבן קעסט פאר זיין איידעם ער זאל זיצן און לערנען.

מ'מיינט אז אינדערהיים איז געווען איבעראל אן עולם התיקון, ס'איז ווייט נישט אזוי געווען, עס איז נישט געווען קיין עולם התיקון אינדערהיים, כ'רעד נישט נאר פאר אכציג יאר, נאר איך פאר הונדערט, פאר הונדערט און פופציג יאר צוריק, א בעל–בית'ישע טאכטער האט געזוכט א מאן א בעל–בית, דאס הייסט דער טאכטער פונעם עושר האט געזוכט א בעל–בית זאל אויך זייקא סוחר, במילא איז ער געווען א בעל–בית. און אפילו מ'האט געגעבן א נדן, איז עס געווען אז פונעם נדן זאל ער ווערן א סוחר, און מערסטנס זענען זיי טאקע די איידעמער פון די עשירים אליינס געווארן בעלי בתים, ס'איז געווען אסאך חשובע בעלי בתים, וואס האבן קובע עתים געווען לתורה, אבער במשך דעם טאג זענען זיי געווען סוחרים, זיי האבן זיך צושפרייט, יעדער איינער וואו ס'איז געווען א מקום פרנסה, און זיי האבן זיך אליינס געעפנט געשעפטן, און אזוי איז עס צוגעגאנגען.

איך כאפ אהן א משל, אין באטור האט געוואוינט א איד, ער האט געהייסן ר' יעקב יוסף לעפקאוויטש,[2] ער איז געווען א חסידישער איד, א איש חשוב מאוד, ער איז טאקע נישט געגאנגען מיט קיין שטריימל אפילו, אבער די קינדער זענען שוין יא געגאנגען מיט שטריימלעך, ער איז געווען א תלמיד פונעם מהר"ם שיק, ס'איז דא חידושים פונעם מהר"ם שיק וואס ער האט געשריבן, ער האט געהאט אסאך קינדער,

---

1 עי"ש בלשון הגמ': אפיקורוס כגון מאן, אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו וכו'.

2 הרבני הנגיד החסיד המרומם ר' יעקב יוסף לעפקאוויטש ז"ל מעיר נירבאטור, הי' אדוק לצדיקי בית צאנז וסיגעט בכל נימי נפשו, ובסוף ימיו אף נסע לרביה"ק הדברי יואל זיע"א על הימים טובים כחסיד נאמן, אף כי הי' גדול בשנים מרבינו ז"ל [קרוב לשלושים שנה], ובשנת תרצ"ב ליווה את רביז"ל על נסיעתו לארה"ק ת"ו.

חשובע קינדער און אייניקלעך, ער האט זיך אמאל אויפגעטוהן, איך האב הונדערט אייניקלעך בעלי בתים, קיין איינער איז נישט קיין כלי קודש, אלע זענען סוחרים... זיי זענען געווען חסידישע אידן יראים ושלמים, וואוילע טייערע אידן, עוסקים בתורה בבוקר ובערב, אבער זיי האבן עוסק געווען אין מסחר, אזוי זענען געווען די אמאליגע בעלי בתים על פי רוב.

איך כאפ דאס אהן פאר א משל, אבער אזוי איז געווען, ער האט דאס געהאלטן אז אזוי דארף צו זיין, ער איז א בעל בית, און די קינדער זענען בעלי בתים, און אייניקלעך זענען אויך געווען בעלי בתים.

אינטערסאנט, אז כ'האב דא שוין דערמאנט דעם נאמען, ר' יעקב יוסף איז געגאנגען אהן א שטריימל, ער איז געווען אן אונגארישער איד, ער איז געגאנגען מיט א ביבער הוט שבת, אזוי איז געווען אמאל, אבער די קינדער זענען שוין יא געגאנגען מיט שטריימלעך, און דער זיידע ז"ל דער קדושת יו"ט האט דאך שטארק געארבעט אז מ'זאל אהנטוהן שטריימלעך,[3] און דער ר' יעקב יוסף האט געהאט א זוהן וואס האט געהייסן ר' אייזיק, דער ר' אייזיק איז געווען א תלמיד פונעם קדושת יו"ט, און ער איז שוין געגאנגען מיט א שטריימל, און דער קדושת יו"ט האט אמאל געגעבן שיריים פאר דעם ר' יעקב יוסף, האט ער געזאגט אז ער שיקט שיריים פאר ר' יעקב יוסף 'אייזיק'ס פאטער...' אזוי האט ער אים גערופן, ער האט אזוי אים גערופן ווייל ר' אייזיק איז געגאנגען מיט א שטריימל, און ער איז נישט געגאנגען מיט א שטריימל.[4]

עכ"פ, ער איז געווען א בעל בית, ער האט געהאט ערליכע חסידישע קינדער, אלע זענען געווען סוחרים, אלעם זענען געווען בעלי בתים. און אזוי איז געווען ביי אלע בעלי בתי'שע אידן, אלע זייערע קינדער זענען געווען בעלי בתים. עס האט זיך געמאכט אמאל אן אויסנאם, אז איינער פון די קינדער איז געווען א כלי קודש, אבער בדרך כלל איז נישט געווען אזא זאך.

אבער אנדערע אידן די וואס זענען נישט געווארן קיין איידעם ביי איינעם וואס האט געגעבן קאסט, און אפילו די וואס האבן יא געגעבן קאסט, האט מען געגעבן קאסט נאר אויף אפאר יאר, צוויי יאר, דריי יאר, פינעף יאר, עס איז געווען מיט א מאס, נאכדעם איז מען געגאנגען ארבעטן.

---

3 ידוע עבודתו הקדושה של מרן הקדושת יו"ט שתמיד עורר באי שעריו להלביש א"ע שטריימל, וכן היה מצווה לתלמידיו ואנ"ש שהסתופפו בצלו שילבשו פאר בגדי חסידים. והרבה אנשים שבאו לדפוק על דלתו להוושע בדבר ישועה ורחמים הבטיח להם מרן הקדושת יו"ט כל מילי דמיטב ובשכר זאת ביקש שילבשו שטריימל בשב"ק.

וסיפר הרה"ח ר' משה קאהן ז"ל שהיה משמש בקודש אצל הקדיו"ט, שהיה פ"א איש אחד על שבת אצל רבינו הגה"ק הקדיו"ט ואיש הזה היה גוט האלטער במחוז ניר, ובליל שב"ק כאשר נתן הקדיו"ט שיריים לכל אחד מהדגים ומשאר מאכלים לא רצה ליתן לאיש הזה בעבור שאינו הולך בשבת עם שטריימל, ולאנשים שעמדו שם היה זאת לפליאה גדולה, והיה שם במעמד הלז ר' עזריאל שו"ב מסאטמאר, וכמה שנים אח"כ שאל השו"ב הזה לאיש הנ"ל שהיה מכיר אותו מפני מה לא נתן לו הקדיו"ט שיריים אז והרי היה אז כמה אנשים שלא הלכו עם שטריימל ורבינו נתן להם שיריים, וסיפר לו שהוא היה פעם אחד חולה מסוכן ר"ל בחולי טיפוס ל"ע, וראה בחלומו שבא לבי"ד של מעלה ודנו אותו שם אם ישאר בחיים, ופתאום בא אצלו הקדיו"ט וסיפר לו שצריך לרפו"ש והקדיו"ט בירך אותו שיהיה לו רפואה שלימה רק בתנאי שילבוש שטריימל, והבטיח להקדיו"ט שילבוש שטריימל, ואז הקיץ א"ע ואמר לאשתו שתביא כסא להקדיו"ט, וסברה אשתו שבעלה יצא מדעתו ל"ע. ונעשה בריא אולם, ורצה לקנות לו שטריימל, אמנם אשתו התנגדה לזה וטענה מי שמע כזאת שגיט האלטער ילבוש שטריימל וישחקו עליו, ועשה כעצת אשתו ולא לבש שטריימל, ואח"כ נסע לסיגעט ולא רצה הקדיו"ט ליתן לו שיריים מפני שהבטיח לו שילבוש שטריימל ולא לבש, והלך בשבת בבוקר לבית הקדושת יו"ט והרים קולו בבכיות וסיפר שאשתו אינה רוצית, והשיב לו הקדיו"ט שאינו מועיל כלום רק יעשה מה שהבטיח לו ולא ישמע לאשתו, בשביל בריאת גופו, והבטיח להקדושת יו"ט שילבוש שטריימל וכן עשה, ונעשה בריא לגמרי.

כשביקר מרן ז"ל בארה"ק בשנת תשכ"ה לפ"ק, והיה בעיר בני ברק, הלך שם לבקר את החולה ה"ה הרבני החסיד הישיש ר' משה חיים שטראלי ע"ה שהיה מתלמידי הקדושת יו"ט, ובסוף ימיו התגורר בבני ברק, ובתוך השיחים ביקש מרן ז"ל ממנו שיספר לו בדיוק המעשה מהקדיו"ט איך שציוה עליו שילבוש שטריימל, וסיפר, כי בחתונתו לא לבש שטריימל כי היה מגליל העליון (אויבערלאנד), ורבו הקדיו"ט צוה עליו שילבוש שטריימל, ופעם כשבא להסתופף בצל רבו הקדיו"ט וחבש לראשו שטריימל, קרא הקדיו"ט להרבנית ואמר לה, קוק עס פאסט איהם דאס שטריימל, וברכו בעבור זה באריכות ימים, וברכת צדיק עשתה רושם, והאריך ימים ונפטר בשם טוב.

4 עיין בס' 'נפלאים מעשיך' שהרב החסיד המפורסם רבי יעקב יוסף לעפקאוויטש ע"ה סיפר שהקדושת יו"ט אמר לו פעם אחת שילבש שטריימל, ענה לו בחכמתו, ילמדינו רבינו, מה יותר טוב שאני לא אלך עם שטריימל, אבל לעומת זה כל בני הולכים, או להיפך שאני אלך עם שטריימל על ראשי ובני לא ילכו, ומרן זי"ע נהנה מדבריו.

וע"ש שמרן הקדויו"ט ז"ל היה מכנה לפעמים את ר' יעקב יוסף 'ר' אייזיק'ס טאטע' היינו על שם בנו רבי יצחק אייזיק לעפקאוויטש ע"ה מעיר מארגערעטן שהיה תלמידו של הקדויו"ט, ורביה"ק בעל הדבר"י זיע"א ביאר כוונת אביו כי אהב את ר' אייזיק כי הוא הלך עם שטריימעל משא"כ ר' יעקב יוסף לא הלך עם שטרייימל, עיי"ש.

א רב האט זיך געזוכט צו פארשאפן פאר'ן איידעם אויך עפעס א הכנסה ער זאל קענען לערנען. אבער דער מושג 'כולל' איז נישט געווען, מ'איז געזיצן און געלערנט, ווער עס האט געלערנט האט געלערנט פלייסיג, און מ'איז טאקע אויסגעשטיגן, אז דער שווער איז געווען רב, און דער איידעם האט דארט געגעסן קאסט איז ער טאקע אויך שטארק אויסגעשטיגן.

דער ייטב לב האט געגעסן קאסט ביי זיי שווער, ביים טאלטשעווער רב,[5] דער שווער איז געזיצן און געלערנט מיט אים. ער האט חתונה געהאט זייער יונג, און ער איז געזיצן ביים שווער א לאנגע צייט, און דער שווער איז געזיצן און געלערנט מיטן איידעם.[6]

איבערהויפט איז אזוי געווען. טאמער איז געווען א רב וואס האט געפירט א ישיבה, און דער איידעם איז געווען א מוכשר האט ער צוגעהאלפן דעם שווער צו פירן די ישיבה. אזוי איז געווען אין סאטמאר ביים פעטער ז"ל, ווער עס ווייסט, דער סעמיהאלער רב (הגה"צ רבי חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים ז"ל אבד"ק סעמיהאלי, שהי' אז חתנו של רבינו ז"ל) האט אים געהאלפן אין קראלי צו פירן די ישיבה, און אפילו אין סאטמאר אויך. אזוי איז געווען אמאל.

איך כאפ אהן א משל, דאהי איז געווען א חשובער רב דער האדהאזער רב, עס איז נאך זיכער דא ווער ס'האט אים געקענט, שפעטער איז ער געווען דער וויענער רב,[7] איך געדענק אים נאך פון ווען מ'האט אים גערופן דער האדהאזער רב, ווייל בעפאר די מלחמה איז זיין שווער געווען האדהאזער רב,[8] און זיין שווער האט געפירט א ישיבה, האט ער אים געהאלפן צו פירן די ישיבה, שפעטער האט ער איבער גענומען דאס רבנות מיט די ישיבה, איך רעד נאך אין דער אלטער היים, ער האט נאך געהאט א ישיבה אינדערהיים, אזוי איז עס געווען ביי אסאך פלעצער אז די איידעמער פונעם רב זענען געשטאנען אזוי לימין פונעם שווער מיטן רבנות און מיט די ישיבה.

השואל: דאס מציאות וואס מ'זעהט היינט, וואס מ'זעהט בלי עין הרע אזויפיל אידן לערנען שוין אסאך יארן אין כולל, אזא מציאות איז נישט געווען אינדערהיים אז ס'זאל זיין אידן וואס זאלן לערנען צוואנציג יאר, ממש נאר זיצן לערנען אהן זיין אויף א פאסטן וכדומה.

5 הגה"ק רבי משה דוד אשכנזי ז"ל אב"ד טאלטשווא, ובסוף ימיו רב בעיר צפת בארה"ק ת"ו, נלב"ע ח"י תמוז תרט"ז לפ"ק ושם מנו"כ.

6 ונעתיק בזה מה שסיפר מרן רבינו שליט"א באריכות תחת אחד השיחים כדלהלן:

"ווען דער ייטב לב האט חתונה געהאט איז ער געגאנגען צום שווער קיין טאלטשווא וואוינען, נו, דער טאלטשווער רב האט גענומען א איידעם, האט ער אים געדארפט געבן קאסט, האט ער אים קודם געדארפט געבן וואו ער זאל וואוינען א צימער, ער האט דאך געהאט א קליינע דירה ד' על ד', נו וואו זאל ער אים געבן קאסט, וואו זאל ער אים לייגן דעם נייעם איידעם, איז אזוי, יעדעס הויז האט דאך א בוידעם, האט מען אויסגעשניטן א לאך אין דאך, און מ'האט ארויף געטראגן בעטן דארט אויבן אין בוידעם, און מ'האט צוגעשטעלט א לייטער, אזוי איז מען ארויף געגאנגען אין בוידעם, און אזוי האט ער גענעכטיגט און דארט האט ער געוואוינט, און בייטאג האט ער גענומען דעם איידעם און געלערנט מיט אים, דער שווער האט געלערנט מיטן איידעם, ס'איז נישט געווען קיין געהעריגער טיש, אבער א לאקשן ברעט איז געווען, ווייל מ'האט דאך געדארפט קנעטן, האט מען גענומען דעם לאקשן ברעט און מ'האט געמאכט פון דעם א טיש, און אזוי האט מען געלערנט, ס'איז געקומען ווינטער איז דאך געווען קאלט, דארף מען האבן האלץ צו הייצן, קאסט עס דאך געלט, ס'איז דאך אבער נישט געווען קיין געלט, אבער א דאכענע האט ער געהאט, האט ער אים געגעבן א דאכענע, האט מען זיך ארום געוויקלט מיט די דאכענע אזוי איז ער געזעצן יומם ולילה מיטן שווער און געלערנט, אזוי איז דאס געווען א שטיק צייט.

שפעטער ווען ס'איז אדורך א שטיקל צייט ס'איז געקומען א יו"ט האט ער געזאגט אז ער וויל פארן באזוכן דעם זיידן, איז ער געפארן קיין אוהעל, איז ער אריין געקומען און דער זיידע דער ישמח משה האט זיך זייער שטארק געפריידט צו אים ווען ער האט אים געזעהן, האט ער אים געפרעגט וואס לערנסטו, וואס ביזסטו עוסק, און ער האט אנגעהויבן צו שמועסן מיט אים אין לערנען, און ער האט שטארק הנאה געהאט פון אים, און די באבע האט געהערט אז איר אייניקל איז אנגעקומען, צו ער איז אריין געגאנגען זאגן שלום עליכם פאר די באבע, און מ'שטעלט'זיך פאר אז מ'זיצט אין אזא דירה ווערט מען אביסל אפגעמאגערט אויפן פנים, מ'דערקענט עס, נאכן זיצן אזוי אפאר חדשים האט זיך עס דערקענט אויפן פנים, זי קוקט אים אהן און זי גייט אריין צום ישמח משה און זאגט, אונזער אייניקל איז דא ער זעהט זייער שלעכט אויס... האט דער ישמח משה געענטפערט 'כ'ווייס נישט וואס דו זאגסט, כ'האב גערעדט מיט אים אין לערנען, ער זעהט זייער פיין אויס...', אט אזוי איז מען געזיצן קאסט אמאליגע צייטן!".

7 ה"ה הגאון המפורסם רבי עזריאל ידא לעבאוויטש ז"ל אבד"ק ור"מ קהל עדת יראים וויען משנת תשכ"א עד הסתלקותו בשנת תשנ"ב, מלפנים אבד"ק ור"מ האדהאז יצ"ו, מח"ס עזר מיהודה, נלב"ע ביום א' דר"ה תשנ"ב לפ"ק.

8 ה"ה הגה"צ ר' יצחק ראזנבערג ז"ל אבד"ק ור"מ האדהאז יצ"ו מח"ס שו"ת גבורות יצחק, בנו של הגה"צ ר' יוסף יוזפא ז"ל אב"ד פישפיקלאדיין מח"ס יד יוסף ורביד הזהב על שו"ע או"ח, דברי יוסף על שו"ע יו"ד, שו"ת יד יוסף ועוד, וחתן הגה"צ ר' ברוך בענדיט ליכטנשטיין ז"ל בנו של הגה"ק ר' הלל מ'קאלמייא ז"ל בעמח"ס משכיל אל דל.

רבינו: עס איז יא געווען, אלעס איז געווען, עס איז געווען אידן וואס האבן געלערנט תורה מתוך הדחק, און איך זאג תורה מתוך הדחק מיינט דאס אזא מין 'דחק' וואס מ'קען זיך דאס היינט נישט פארשטעלן, דאס איז טאקע געווען, עס איז געווען תורה מתוך הדחק מיט אלע מפרשים, און זיי האבן טאקע נישט געהאט וואס צו עסן.

*

השואל: אין דער אלטער היים איז נישט געווען שטיבלעך וואו מ'איז געזיצן און געלערנט?

רבינו: אין אונגארין איז נישט געווען.

אין וועלכע שטאט איז געווען יונגעלייט וואס האבן געלערנט אין שטיבלעך?

השואל: פון ר' מענדל פריעדמאן האב איך געהערט,[9] אז אין דער אלטער היים איז מען געזעצן קבוצות קבוצות און מ'האט געלערנט מיט בחורים, אין די קוואטירן.

רבינו: אה, די בחורים אין סאטמאר, איך כאפ אהן סאטמאר וואו ר' מענדל פריעדמאן האט געלערנט ביים פעטער ז"ל, דארט איז געווען א גרויסע ישיבה, און ס'איז געווען א בית המדרש ווי מ'האט געדאווענט, פאר די בחורים האט מען פארגעלערנט דארט אין בית המדרש, אין בית המדרש האט מען זיך צוזאם גענומען מ'האט דארט פארגעלערנט און מ'האט דארט פארהערט.

אבער דאס לערנען סתם אזוי איז געווען, מ'האט אינדערפרי געענדיגט דאווענען און מ'האט זיך געזעצט לערנען צושפרייט איבעראל, אין די גאנצע שטאט, אין די קוואטירן האט מען געלערנט, אזוי איז געווען.

השואל: הייסט דאס נאר די בחורים?

רבינו: יא, אוודאי, ס'איז געווען נאר בחורים.

ס'איז געווען אזוי, אן עלטערער בחור האט געלערנט מיט א יונגערער בחור, יעדער בחור האט זיך געהאט א עלטערער בחור ודאס האט געהייסן א 'חזר-בחור' וואס האט מיט אים געלערנט, ווען מ'איז אריין געקומען אין די ישיבה ביי די דרייצן פערצן יאר, איז אן עלטערער בחור פון אכצן יאר האט געהאט דריי-פיר יונגערע בחורים וואס ער האט געלערנט מיט זיי, און זיי האבן האבן אים באצאלט עפעס, אזוי האט ער געהאט געלט אז ער זאל זיך קענען אויפהאלטן, און ער האט געלערנט מיט די בחורים, אזוי איז געווען דער סדר הישיבות.

אז מ'רעדט פון די בחורים, מ'האט זיך אין יענע יארן אפגעמוטשעט אין די ישיבה, מ'האט געגעסן 'טעג', נישט יעדער האט געהאט א טאג ביי א בעל-בית אין שטוב, און אז ער האט נישט געהאט קיין טאג האט ער נישט געהאט וואס צו עסן, האט ער פשוט געהונגערט, און אז ער האט יא געהאט א טאג, ווענדט זיך צו וועלכן בעל בית ער איז אהנגעקומען,[10] ער האט געדארפט נושא חן זיין ביים בעל-בית און ביי די בעל-בית'טע, און אז ער האט געהאט א גוטע בעל-בית'טע האט זי אים צוגעגעבן אפאר קיכעלעך אז ער זאל האבן מיט צו נעמען, דאס איז שוין געווען גוטע בעל-בית'טע אז זי האט צוגעגעבן פאר'ן בחור ער זאל זיך קענען מיטנעמען עפעס צו עסן... אבער מ'האט זיך אפגעפלאגט אין די ישיבות...[11]

---

9 ה"ה הגה"ח ר' מנחם מענדל פרידמאן ז"ל מחשובי תלמידי מרן רבינו ז"ל עוד בק"ק סאטמאר, ומגדולי מרביצי תורה ויראה בישיבת רביה"ק בעיה"ק ירושלים ת"ו ואח"כ בישיבתינו הק' בקרית יואל יצ"ו ושם מנו"כ.

10 ומן הראוי לציין מה שכתב הרב החסיד המפו' רבי חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל בספרו 'המאזרני חיל' (חלק הסיפורים עמ' נ"ז) ונעתיקו כלשונו: "....תלמידי הישיבה בסאטמאר היו אוכלים אצל הבעלי בתים שבעיר שהיה נקרא "טעג", ופעם הלכתי בפקודת רבינו (כ"ק מרן בעל דברי יואל ז"ל) אצל הבעלי בתים לסדר ה"טעג", והיו כמה בעלי בתים שהואילו בטובם ליתן ג' ארוחות להבחור בכל יום, והיה מהם שנתנו רק ארוחת צהרים, מכיון שבבוקר השכם הלכו למסחרם וגם בערב עבדו בחנות עד שעה מאוחרת בלילה ורק באמצע היום שהיו מפסיקים ממלאכתם למשך איזה שעות לצורך מנוחת הנפש על פי החוק של המלכות, ולכן נתנו רק מזון סעודה אחת, וכאשר ראה רבינו הרשימה נענה ואמר בדרך מליצה בדברי הפסוק ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, דאין ויהי אלא לשון צער, וזהו "ויהי ערב" זה צער שאינם נותנים ארוחת ערב, "ויהי בקר" שגם יש צער להבחורים שאין נותנים להם ארוחת הבקר, והבעל הבית חושב לעצמו "יום אחד", שהוא נותן כדי אכילת "טעג" שלם לבחורים ואומר שלום עלי נפשי....", עיי"ש.

11 ויש להעתיק מה שמתואר בקונטרס 'כך היא דרכה של תורה' (בסו"ס ברכת יצחק עה"ת) ...והנהוג היה בארצות אירופה שלא כנהוג היום בישיבות הקדושות שלכל ישיבה יש פנימיה (דארמיטאר"י) צמודה ובית התבשיל למלאות כל חסרון הבחור השוקד על תלמודו באכילה שתיה ולינה, לא כן נהוג הי' בארצות אירופה, כי הלימוד היה בביהמ"ד שבעיירה, והאכילה היתה מחולקת על תושבי העיירה היהודים, שכל בחור אכל אכילת 'יום' אצל בעה"ב מבני העיירה, ורובם ככולם מבני העיירה היו הם עצמם עניים מרודים, ובאם בא הבחור לבית הבעל הבית והיה מאכלו מוכן לפניו, היה שמח ומודה להשי"ת אף שהיתה האכילה כרוכה לפעמים בבושת ובבזיון, כאשר אספר להלן.

אבל היו פעמים שהבחור חזר רעב, ועוד יותר מזה שאפילו אין הפת הלחם מוכנת לו כלל, ואכילה מעין זו היתה נקראת באידיש 'עסין טעג', ובדרך צחות אפשר לומר, כי פעמים לא אכלו פת לחם כי אם את 'היום' עצמו, ע"ד שנאמר אכלוהו היום...

נאך א מזל אז ס׳איז היינט נישט אזוי, כ׳קען אייך זאגן ווען עס וואלט היינט געווען אזוי, וואלט קיין ישיבות נישט געווען... היינטיגע צייטן בחורים זאלן זיך אזוי דארפן פלאגן אויפן טאג-טעגליכן לעבן...., דער אויבערשטער האט רחמנות געהאט אויפן דור, און ער האט געטוישט דעם סיסטעם. ווייל ווען נישט וואלט חלילה געווען עק וועלט.... אזוי אז מ׳האט אלע באקוועמליכקייטן וואס מ׳גיט צו אין די ישיבה, גייט עס נאך מיט, לערנט מען נאך. אבער דאס יא, מ׳לערנט טאקע וועגן דעם בעסער, היינטיגע ישיבות געבן ארויס בכלליות אסאך בעסערע פירות.

*

השואל: ס׳איז נישט געווען קיין חילוק צווישן אונגערישע און פוילישע ישיבות?

רבינו: אין פוילן איז בכלל נישט געווען קיין ישיבות, דארטן האט מען טאקע געלערנט אין די בתי מדרשים, עס האט געהייסן די ׳קלויז׳, אין גאליציע איז אזוי געווען,[12] עס איז

כעת נספר רק בקצרה איך הי׳ מקובל זה הנקרא בפי כל ה׳טעג עסן׳, א. שלש פעמים ביום חייב היה הבחור לעמוד בהשתחויה ובהכנעה כעבדא קמיה מאריה בבית הבעל הבית כדי שיקבל מזונו שלש סעודות ביום.

ב. ובכדי לזכות לקבל את הארוחות, חייב היה הבחור לדבר בהכנעה מופלגת ובשפל קול ובדברי חנופה ושבח והודיה לבעל הבית ובפרט לבעלת הבית ולבני משפחתו.

ג. הבחור היה חייב להיות דייקן מאוד בזמני הארוחות, ובאם איחר לארוחה היה נשקפת לקבל דברי תוכחה, בזמנים ההם היה זייגער דבר יקר מציאות, ובפרט בכפרים החיים התנהלו לפי פעמוני הכנסיות שצלצלו והדהדו בקול רם בכל הכפר, שלש פעמים ביום צלצלו פעמוני הכנסיות, בשמונה בבוקר ושתים עשרה בצהריים, ובשבע בערב, היה זה סימן מוסכם לכל איכרי הכפר, כי בזמן זה צריכים הם להאכיל ולהשקות את הבהמות והעופות שהיו מגדלים, והיה זה גם סימן מוסכם לכל בחורי הישיבה כי בזמן זה צריכים הם לסגור גמרתם ולרוץ למהר לבית הבעל הבית בו יאכלו את אכילת יומו, ובאם היה הבחור מאחר מעט היו מקבלים את פניו בשאלות...

ד. עם הגיע הבחור לבית בעל הבית היה נעמד בפתח הבית, ומכריז בקר טוב, יום טוב, ערב טוב, כפי זמן הארוחה, ולא היה מש ממקומו עד שהיו מזמינים אותו לשלחן האוכל, כגון שב בחור ותאכל או הכל מוכן על השלחן וכדומה, בימי חול בדרך כלל היה הבחור אוכל ארוחתו לבדו, ובשבת קודש היה מצטרף לשלחן גם בני המשפחה, לפעמים היתה ארוחה משביעה, ולפעמים היתה הארוחה חסרת טעם, כלומר לא לפי טעמו, והיה הבחור חוזר לבית תלמודו כמעט רעב.

כלל היה נהוג בין הבחורים ששאלו זה את זה, איזה פרק אמרת לפני ברכת המזון, כי אם היתה הארוחה דשנה ומשביעה, היה אומר קודם ברכת המזון ׳שיר המעלות׳ כנהוג, ובאם היתה הארוחה דלה ובלתי מספקת היה אומר ׳על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו׳, כדרך שאומרים בין המצרים, וקודם יציאתו מהבית חייב היה הבחור להודות עבור האכילה ולאחל אגוטן טאג.

גם היו משפחות עניות וחסרות כל, אך בתמימות צידקתם חפצו להחזיק ולרומם כבוד התורה, ונתנו מפת לחמם הדלה לבחור ישיבה, והיה הבחור אוכל שם ממש סעודה שאינה מספקת את בעליה, ומעיו חמרמרו ביודע שלבני המשפחה עצמם אין פת לחם רק בצמצום... עיי״ש שמאריך לתאר תיאורים נוראים על סבלם של הבחורים.

ועיי׳ בקובץ נטעי בחורים (י״ל בשנת תרע״ג גליון ז-ח) ...אולם היו גם מקרים שבעלי בתים נתנו את הארוחה היומית לבחור ישיבה רק כדי לצאת ידי חובה כלפי הרב, אחד מבחורי הישיבה מספר בזכרונותיו שהוא אכל אצל בעל בית אחד את סעודת יומו שהיתה דלה, ופעם שכח אצלו את הגמרא, וכשחזר לקחתה גילה שכל בני המשפחה מסובים על יד השלחן ואוכלים דברי מתיקה ומאכלים מיוחדים שנמנעו לאכול בשעה שהבחור ישב עמם בסעודה...

ועיי׳ בספר ׳אמירה יפה׳ (אות תשפ״ב) בשם הגה״ק הקדושת יו״ט ז״ל, וז״ל: הי׳ מנהג בישראל שבחורי הישיבה אכלו כל יום אצל יהודי אחר, שהתנדב ליתן ממזונו יום אחד בשבוע, והי׳ נקרא בשם ׳טעג עסן׳, בימי

הגה״ק קדושת יו״ט זי״ע עשו להם כמה בעלי בתים מנהג שלא נתנו להבחורים לאכול רק ארוחת הצהריים בבוקר, ובערב הי׳ צם, המליץ עליהם הגה״ק בעל קדושת יו״ט זצ״ל: ׳ויהי ערב ויהי בקר׳ אין ויהי אלא לשון צער, ׳ויהי׳ צער בערב, ׳ויהי׳ צער בבוקר, ׳יום אחד׳ אויך מיר איין טאג. ע״ש.

ועיי׳ בס׳ במשכנות הרועים (עמ׳ ז) הגאון רבי משה שוואב זצ״ל המשגיח דישיבת גייטסהעד סיפר שכשהתקבל ללמוד בישיבה בקאמעניץ סידרו לו אכילת ׳טעג׳ על שולחנם של בעלי בתים בעיר, ואמר לו רבי ברוך בער זצ״ל, ביום ראשון תאכל אצל פלוני, וביום שלישי אצל אלמוני, ביום חמישי אצל פלוני, ובשבת אצל אלמוני, שאל ר׳ משה, ומה אעשה בימים שני ורביעי היכן אוכל, אז השיבו ר׳ ברוך בער בשאלה, האם באת לכאן בכדי ללמוד או בכדי לאכול, ע״ש.

ומהראוי להעתיק כאן דברי מרן החתם סופר זצ״ל בענין זה בספרו תורת משה (פ׳ שמות): ... דאנו רואים מימות עולם ושנים קדמוניות שנמצא עיקר התורה באותם התלמידים אשר הם מחוץ לבית אבותם, מהלכים בגולה, מצפים על שלחן אחרים בארץ לא להם, אפילו בימי הנביאים ראינו כי בני הנביאים היו מצפים עד שהיו מביאים להם... שמע מינה כי כך היה דרכם מעולם, ובהם התורה מתקיימת והם בני הישיבה השם ישמרם, אשר בכל יום בצפייתם צופים על שלחן אחרים, והרי העולם חשך בעדם, ואמנם כחשיכה כאורה (תהלים קלט יב), כי בהם מאיר אור התורה נמצא שהחשיכה ההיא גורמת אור עליון... עכלש״ק.

12 עיין מה שכ׳ מרן הק׳ בתשו׳ דברי חיים (ח״ב יו״ד סי׳ מ״ז) וגם ישיבות אין מצוי במדינתינו מכמה טעמים נכונים כאשר שמעתי ממו״ח ז״ל מלייפניק הטעם לזה, אבל יושבים חבורות חבורות בביהמ״ד ועוסקים בתורה ובגפ״ת, עיי״ש עוד איך שמתאר באריכות דרך הלימוד בפולין וגאליציע, עיי״ש.

נישט געווען קיין ארגאניזירטע ישיבות, ס'איז נישט געווען איינער וואס האט זיך מיט דעם אפגעגעבן. אז איינער איז געזעצן ביים שווער און געגעסן קאסט איז ער געזעצן אין בית המדרש און געלערנט.

דער זיידע ז"ל דער עצי חיים האט חתונה געהאט ווען דער זיידע רבי שלום אליעזר'ל האט געוואוינט אין טורנא, דארט איז געווען א שיניאווער קלויז, און ער האט דארטן געלערנט אין דעם קלויז. אבער אלגעמיין אין שטאט איז נישט געווען. דאס עניות איז געווען זייער גרויס, און מ'איז געווען צופרידן מיט וואס מ'האט געהאט, מ'איז געווען א מסתפק במועט אין אלע ענינים, מ'איז געווען צופרידן אז בחורים קומען לערנען, אפילו מ'שטייגט נישט אויס די גרעסטע תלמידי חכמים.

איין זאך איז יא געווען אמאל, תמימות, מ'האט געהאט דרך ארץ, נישט קיין עזות ווי אין אמעריקא, יעדער בחור האט געהאט דרך ארץ פאר אן עלטערער מענטש, א יונגערער בחור האט געהאט דרך ארץ פאר אן עלטערער בחור, אפילו פאר א בחור פון די ישיבה. ס'איז געווען א ישיבה, ווער האט געפירט די ישיבה? עס איז געווען א רב וואס האט געפירט די ישיבה, אבער ער האט נישט געהאט קיין איין איינגעשטעלטער מענטש, דער רב אליינס האט געפירט די ישיבה, נו ווי אזוי האט ער געפירט די ישיבה? ער האט געהאט א גבאי, ער געהייסן 'די בחורים גבאי', דער איז געווען אן עלטערער בחור וואס ער האט געפירט די ישיבה, אלע בחורים האט געהאט דאס גרעסטע דרך ארץ פאר דעם גבאי.

ר' ליפא שווארץ פון ירושלים,[13] ער איז געווען גבאי אין סאטמאר אין די ישיבה,[14] מ'האט פריער דערמאנט ר' מענדל פריעדמאן, ער איז אויך געווען גבאי אין די ישיבה,[15] אז ער האט געוואלט האט דער בחור נישט באקומען צו עסן, עס איז שוין נישט געווען קיין טעג דעמאלטס, ס'איז שוין דעמאלטס געווען אן אנדערער

ועיין בס' נפלאים מעשיך (ח"א) שסיפר הגה"צ מפאיע ז"ל הי"ד שכידוע היה ישיבות באויבער-לאנד שהיה מוכר בחוקי המדינה בשם 'ראבינאט - שוהל' וכך היו תלמידי הישיבות נפטרים מלהתגייס להצבא, כי היו נרשמים כסטאדענטען שלומדים השכלה וכדו' ועי"ז נפטרו מזה, והיו גם כמה ישיבות חשובות ומפורסמות כאלו אשר גדולי עולם יצאו מבין כתליה, אבל לבחורים שבאו מאונטער-לאנד היה סכנה גדולה בזה, כי באונטערלאנד לא היו החינוך בדרך מפותח כל כך, ועל כן כשהיו באים למקומות אלו וראו שינויים גדולים ממה שהיה מקובל במדינתם כגון בלבוש וכדו', היו הרבה בחורים שבאו לידי קרירות וקלות ראש בהלכות ומנהגים קדושים שקבלו בביתם עד שנתקלקלו רח"ל, אבל מן המותר לציין שלהבחורים תושבי אויבער-לאנד לא הזיק מאומה ואדרבה נתגדלו על ברכי התורה והרבה גאוני תבל יצאו משם.

וסיפר הגה"צ מפאיע ז"ל, שפעם בא א' לשאול בעצת הרה"ק מצאנז אם לשלוח בנו לישיבה חשובה ומפורסמת מאוד שהיתה "ראבינאט שוהל" [ואותה ישיבה התנוססה לתפארת והרבה מגדולי ומאורי הדור יצאו ממנה] ובכך ייפטר מהצבא, השיב לו הרה"ק מצאנז: ענדערש זאל ער גיין און מיליטער ווי צו גיין לערנען און די ישיבה, כי ידע שלבחורים ממדינת גאליציע היו ההיזוק מרובה

13
הגה"ח ר' חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל מח"ס המאזרינו חי"ל אשר היה איש אמונו של מרן רביה"ק ז"ל וסמך ידו עליו בהנהגת הקהלה והמוסדות בעיה"ק ירושלים ת"ו.

14
עי' בס' המאזרינו חי"ל (במדור הסיפורים) דכן היה נהוג גם כן בישיבתו של מרן רביה"ק ז"ל בעיר סאטמאר, דמטעם הישיבה נתמנו גבאים דחברת בחורים שתפקידם היתה לחתום לכל בחור בתוך הקארטיל אם עמד בכור המבחן השבוע, והתקינו שמי שלא יבחן על תלמודו לא ינתן לו רשות להכנס לסעוד בהמענזא [בית התבשיל של הישיבה], ומכיון שחלק א' מבני הישיבה נבחן אצל רבינו וחלק השני נבחן אצל הרב מסעמיהאלי זצ"ל, לכן היו ב' גבאים שישבו אצל ב' הבחינות והיו מתחלפים מדי פעם כי כל אחד רצה לזכות לישב אצל רבינו בשעת הבחינה, במשך כמה שנים זכיתי להיות גבאי הישיבה וגם זה היה מתפקידי.

ובנוסף היו הגבאים מצווים ועומדים לבא ולהודיע לפני רבינו את כל הנעשה בישיבה מקטן ועד גדול, וכל דבר הקשה יבואון אליו ורבינו התמסר בכל כוחו להעמיד כל דבר על מכונו, וכל דבר שהתרחש בישיבה עבר תחת עיניו הפקוחות.

ונדפס שם מבני המחבר ז"ל: כאן המקום לספר מה ששמענו האיך נבחר לשמש כגבאי בישיבתו של רבינו. דסדר התמנות הגבאים בישיבת רבינו כך היה, דכאשר הגיע יום כלולת הגבאי הקודם, אז הביאו לפני רבינו רשימה של בחורים מוכשרים שיוכלו לקבל על שכמם משרה רמה זו, ורבינו עבר עליהם בעין הביקורת והראה באצבע את מי למנות לגבאי, ובעת שאבינו למד בישיבה והיו צריכים להחליף המשמורות, לא היה רבינו שבע רצון מהרשימה שהביאו לפניו, ושאל להבחור שהכין הרשימה בלש"ק "האסט נישט נאך עפעס", וענה הממונה שהב' ליפא שווארץ באמת גם כן ראוי למשרה זו, אך דא עקא שרבינו היה רגיל למנות גבאים מהבחורים שבאו ממרחקים, והב' ליפא הוא גר כאן בסאטמאר, נענה רבינו ואמר "אבער ער לערנט דא... וגם אחיו הב' משה והב' אנטשיל כאשר למדו אצלי באורשיווע היו חביבים עלי, וגם הוא חביב עלי עד מאד", ואכן כך היה שנתמנה אז על ידי רבינו לשמש כגבאי הישיבה, וזכה לעמוד שש שנים על משמרת הקודש לימין קדשו של רבינו.

15
עיי"ש בס' המאזרינו חי"ל (במדור הסיפורים): ידידי הרה"ג ר' מנחם מנדל פריעדמאן זצ"ל ר"מ בישיבתינו הק' בירושת"ו, שימש אז ביחד אתי כגבאי בישיבה והיה מפלפל הרבה עם רבינו באמצע הרצאת השיעורין, עיי"ש.

סיסטעם, עס האט געהייסן א ׳מענזא׳, ס׳איז געווען א שטיקל קאך, טאמער האט דער גבאי געגעבן א שטריך אויף א נאמען, האט ער נישט באקומען קיין עסן.

אלע בחורים זענען געשטאנען פאר אים מיט גרויס דרך ארץ, ווען מ׳איז צוגעגאנגען רעדן צום גבאי׳ן האט מען זיך אויסגעגראדט דאס רעקל... ווייל איך גיי רעדן צום גבאי פון די ישיבה..., ס׳איז געווען א הויכע פאסטן, ער האט געצייכנט, מסדר געווען דאס פארהערן, און אלעס.

דאס פארהערן דאס איז געווען די קאנטראל אויף די ישיבה, ס׳איז געווען עלטערע בחורים ׳חזר-בחורים׳ וואו האבן געחזרט מיט די יונגערע בחורים, אז מ׳האט פארהערט דעם יונגערן בחור, האט מען שוין געזעהן צי דער עלטערער בחור קען, ווייל אויב דער עלטערער בחור האט נישט געקענט, האט דאך דער יונגערער בחור אויך נישט געקענט, פון וואו זאל ער קענען? דער עלטערער האט דאך געלערנט מיטן יונגערן בחור, אזוי ווי די גמרא זאגט (נדה סב.) רבי לא שנה רבי חייא מניך? אזוי איז עס געגאנגען אמאל.

דער פעטער ז״ל האט דאך אלץ אויפן פלאץ געהאט געהאט א מילתא דבדיחותא..., און ער האט אמאל פארהערט א יונגן בחור און ער האט נישט געקענט, האט ער גערופן דעם חזר בחור און געזאגט ׳יבוא בעל השור ויעמוד על שורו׳ (סנהדרין יט.)..., אזוי האט ער געזאגט א ווערטל. אזוי איז געגאנגען די ישיבה, דאס האט קאנטראלירט, דער עלטערער בחור האט געהאט אן אחריות פאר די יונגערע בחורים, ער האט געהאט אן אחריות אויף פיר יונגע בחורים, זיי זאלן לערנען און זיי זאלן קענען.

אין סאטמאר האט שוין דער פעטער יא געהאט עמיצער וואס איז ארום געגאנגען קוקן אין קוואטיר ביי די בחורים צו זעהן וואס מ׳טוהט, ער האט געהאט אזוי ווי א משגיח. אבער מ׳האט געלערנט אין די קוואטיר, יעדער אין זיין קוואטיר.

*

השואל: וואס איז די סיבה פארוואס דער רבי ז״ל אין די ערשטע יארן האט נישט געהאלטן אז מ׳זאל מאכן א כולל, ער האט געהאלטן יעדער זאל גיין ארבעטן, וואס איז געווען דער טעם, מ׳האט שוין אסאך גערעדט דערפון, אבער ס׳איז נישט קלאר ביים עולם וואס ס׳איז געווען דער ענין דעריין?

רבינו: מ׳קען זיך היינט נישט פארשטעלן ווי אזוי עס האט אויסגעזעהן אידישקייט אין אמעריקא פאר זיבעציג יאר צוריק, מ׳קען זיך דאס בכלל נישט פארשטעלן, ס׳זענען געקומען אידן פון אייראפע שבור ורצוץ, מ׳האט געארבעט, מ׳איז נישט געווען קיין סוחרים, מ׳איז געגאנגען ארבעטן אין ׳שעפּפער׳ האט עס געהייסן, מ׳איז געשטאנען ביי א מאשין און גענייט, אזוי האט מען פארדינט א דאלער צו א דאלער, מיט די יגיעה האט אויפגעשטעלט אידישקייט דא אין אמעריקא, בזיעת אפיך תאכל לחם, און ער האט געפילט אז ס׳וועט חלילה נישט זיין קיין יסוד פאר אידישקייט, ער האט זיך זייער געזארגט פארן עתיד.

שפעטער האט ער שוין יא מסכים געווען מ׳זאל מאכן א כולל, אין די צווייטע העלפט פון די כ׳ יארן האט ער געמאכט א כולל, דאס איז אויך נאר געווען ווייל ס׳איז געווען יונגעלייט דעמאלטס וואס זענען אוועק געגאנגען לערנען אין א ליטווישן כולל, עס איז געווען (לפי ערך הזמן) א גרויסער מספר פון פיר צי פינעף יונגעלייט וואס זענען אוועק געגאנגען, ס׳האט אים געאהרט אז מ׳גייט אין די פרעמד, האט ער געזאגט, אויב אזוי דעמאלטס מאך איך א כולל.[16]

---

16 ונעתיק כאן מה שאמר מרן רבינו שליט״א בענין זה בשיחת קודש בעת שמחת השבע ברכות עם תלמידי ״כולל חתנים״ שע״י מבצר הכוללים בקרית יואל יע״א יום ד׳ פרשת בהעלותך תש״פ לפ״ק:

מ׳האט נישט געהאט אן השגה פון אזא געדאנק. ס׳איז נישט געווען דאס ווארט כולל צום לערנען, [ואמר בצחות] ׳איסור כולל׳ האט עמיצער געוואוסט, א ׳שבועה בכולל׳ האט מען געוואוסט, א ׳כולל פאר יונגעלייט׳ וואס זיצן אין לערנען דאס איז נישט געווען.... אין די אלטע היים האט מען נישט געוואוסט פון קיין כוללים.

״דא אין אמעריקא איז אויך אזוי געווען. ביים פעטער ז״ל איז דאס געווען א חידוש, ער האט זיך נישט שנעל צוגעוואוינט צו מאכן א כולל, דאס איז דער אמת לאמיתו. ער האט געזאגט, ווער ס׳וויל אמת׳דיג לערנען, קען לערנען אן א כולל אויך. שפעטער האט ער יא געמאכט דעם כולל, ער האט געזעהן אז מ׳גייט אוועק אין אנדערע כוללים, אז מ׳גייט אין פרעמדע כוללים, האט ער באשלאסן מאכט ער אליינס א כולל, דאס איז די ריכטיגע סיבה, ער האט געזעהן אז מ׳גייט אין די פרעמד, ער האט געזעהן ווי זיינע בחורים גייען אוועק נאך די חתונה לערנען אין כוללים וואו עס איז דא פרעמדע השקפות, האט ער אליינס געמאכט א כולל.

היינט צוטאג׳ס שטעלט זיך אבער אויס למעשה דאס מציאות, דער אויבערשטער העלפט מ׳האט חתונה ווען מ׳איז נאך יונג, נאך די חתונה, ווען מ׳גייט ארויס פון די ישיבה זאל מען גלייך אריין גיין אין עולם המסחר אין די גוי׳שע וועלט, דאס וואלט געווען זייער שעדליך פאר א גרויסע טייל פונעם ציבור.

ממילא מ׳האט חתונה, מ׳באקומט א עזר כנגדו, מ׳גייט אריין אין כולל, איינער זיצט מער אין כולל איינער ווייניגער, עס קומט אויס אז מ׳בויעט

*

השואל: כ'האב געוואלט פרעגן דעם רבי'ן וועגן דעם דרך הלימוד, היינט איז איינגעפירט אין די כוללים איבעראל, רוב יונגעלייט לערנען היינט שולחן ערוך, יעדער איז עוסק אין זיין מקצוע, ביי אונזער כולל אין וויליאמסבורג אויך, כמעט אלע חבורות זענען חבורות פון שולחן ערוך, עס איז דא ביי אונז אויך א חבורה פון גמרא תוס', היינט איז שוין דא אביסל מער חבורות פון גמרא תוס', אבער נאך אלץ רובא דרובא יונגעלייט לערנען היינט שולחן ערוך אין די כוללים, די שאלה איז, ווי אזוי פלעגט זיין אמאליגע צייטן, אמאליגע תלמידי חכמים?

רבינו: דער אמת איז טאקע אז דער פעטער ז"ל האט געוואלט מ'זאל לערנען גמרא אויך, נישט נאר שולחן ערוך. ער האט אזוי געוואלט. ער האט געהאט גרויס חשק אז יונגעלייט זאלן אויך לערנען גמרא. ער האט געזאגט אז דאס וואס די חז"ל זאגן (ויקרא רבה ב, א) "אלף נכנסים לבית המדרש ואחד יוצא להוראה" דאס איז אן הבטחה פונעם אויבערשטן אז עס וועט אזוי זיין, מ'זאל זיך נישט זארגן אויף דעם, מ'זאל זיך נאר זארגן פאר דעם "אלף נכנסים לבית המדרש", און דער "אחד יוצא להוראה" דאס איז אן הבטחה פון חז"ל. אבער צו די גמרא האט ער געוואלט מ'זאל גוט לערנען שולחן ערוך, מ'קען נישט פארשטיין קיין הלכה נאר אז מאיז עוסק אין שולחן ערוך.[17]

השואל: אינדערהיים פלעגט אזוי זיין אין די אמאליגע צייטן? וואס פלעגט זיין דער עיקר וואס אידן תלמידי חכמים פלעגן זיצן און לערנען? וואס איז געווען דער עיקר וואס מ'האט עוסק געווען בתורה? עס איז געווען אזוי ווי היינט, אדער ס'איז געווען אנדערש דאס מציאות?

רבינו: אלעס איז געווען אמאל אויך, יעדער האט דאך געלערנט פאר זיך, ממילא איינער האט געהאט מער א געפיל פאר דעם, און איינער האט געהאט מער א געפיל פאר דעם,[18] אזוי איז אלעמאל געווען, לעולם ילמוד אדם מה שלבו חפץ (ע"ז יט.).[19]

*

רבינו: מ'האט דערמאנט פריער וועגן דעם שווער מיט די איידעמער וואס האבן געגעסן קאסט, האב איך מיך דערמאנט א שיינע מעשה, דער זיידע ז"ל דער קדושת יו"ט האט געהאט דריי טעכטער, און מ'האט גערעדט א שידוך, ער האט געהאט אן איידעם רבי העניך פון קערעצקי, דער טאטע ז"ל איז געווען אן איידעם בזיווג ראשון ביי דעם רבי העניך פון קערעצקי,[20] זיין זיידע איז געווען רבי שלמה סאסובער (בן הגה"ק רבי חנוך העניך מאלעסק ז"ל חתנו של הגה"ק השר שלום מבעלזא ז"ל), ער איז געווען דער מחותן מצד החתן, ווען מ'האט גערעדט דעם שידוך מיט רבי שלמה סאסובער, רבי העניך'ס פאטער האט שוין נישט געלעבט דעמאלטס (ה"ה כ"ק רבי יוסף דוד ז"ל), ממילא איז רבי שלמה סאסובער געווען דער מחותן מצד החתן, און מ'האט גערעדט וועגן קעסט,

---

אויף דאס הויז אויף א יסוד פון תורה, און אז ס'איז מיוסד על אדני התורה שטייט די שטוב אויף תורה. נאכדעם אפילו איינער איז אין כולל נאר איין יאר, איינער צוויי יאר, איינער נאך לענגער, ער איז מער מצליח אין לערנען. פאר איינעם איז באשערט לענגער צו זיצן, איינעם איז באשערט ווייניגער צו זיצן אין כולל. אבער ס'איז ווערד צו זיצן אין כולל, ווייל קודם כל האט מען אראפ געלייגט דעם תורה'דיגן יסוד, די ד' אמות פון זיין הויז האט ער געבויעט אלס כולל יונגערמאן אויף א יסוד פון תורה. און דאס איז שוין אזוי אויפן לעבן, דאס גאנצע הויז.

ווען נישט דעם וואלט אויסגעקומען אז א וואך נאך די חתונה גייט ער גלייך אין דזשאב אריין, ווי מ'רופט עס, ער וואלט געגאנגען גלייך אין די גוי'שע וועלט, דאס וואלט געווען זייער שעדליך, זייער שעדליך, מ'דארף אזוי אויך רחמי שמים, אפילו ווען מ'זיצט אין כולל, נאכדעם, מיט דעם אלעם דארף מען נאך רחמי שמים, אבער אהן דעם איז פיל ערגער.

17 וידוע מה שכתב מרן רבינו ז"ל בספרו ויואל משה (מ"ג סי' ל"ו), בענין זה, וז"ל: וא"כ אין ספק שכל מי שלמד כמה מסכתות גמרא ותוס' וראשונים צריך ללמוד גם שו"ע עם הנושאי כלים בעיון לידע דרכי ההלכה, ובפרט האברכים הממשיכים בתורתם גם אחר הנשואין בודאי מחויבין ללמוד שו"ע הרבה ביגיעה עם הנושאי כלים כנז"ל, ואך הד' חלקי שו"ע עם הנו"כ הם המאירים עינים בהלכה לא זולת, כי הלא אין לנו רשות לפסוק שום הלכה בלא השו"ע וממילא שטרם שלמד דברי השו"ע אין לו ידיעה מה היא הלכה למעשה ואין זה ידיעת התורה. ועי' בשו"ת דברי יואל סי' ק"י אות א'.

18 עי' בבני יששכר (חודש סיון מ"ה) שד' חלקי הלימוד פרד"ס הם נגד ד' עולמות אבי"ע, ומי ששורש נשמתו בעולם הזה מסוגל ללמוד דרך זה, כגון מי ששורש נשמתו מעולם עשי'ה נפשו מושכת ללימוד פשט, עולם הבריאה מושך לדרוש וכו'.

19 עי' שם בגמ' ע"ז (יט.) אמר רב אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר (תהלים א, ב) כי אם בתורת ה' חפצו, לוי ורבי שמעון ברבי יתבי קמיה דרבי וקא פסקי סידרא, סליק ספרא, לוי אמר לייתו לן משלי, רבי שמעון ברבי אמר לייתו לן תילים, כפייה ללוי ואייתו תילים, כי מטו הכא כי אם בתורת ה' חפצו פריש רבי ואמר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, אמר לוי רבי נתת לנו רשות לעמוד.

20 הגה"ק רבי חנוך העניך מאיער ז"ל אבד"ק קערעצקי בעל שו"ת יד חנוך ושא"ס, חדב"נ מרן הקדויו"ט ז"ל, וחותנו בזיוו"ר של מרן הברך משה ז"ל אשר ישב אצלו באהלה של תורה כמה שנים וניהל שם את הישיבה, עד שנתיישב בק"ק זענטא בשנת ת"ש לפ"ק.

האט רבי שלמה געזאגט אז ער וויל אז דער קדושת יו"ט זאל זיך מתחייב זיין אייביגע קעסט, האט דער זיידע דער קדושת יו"ט געזאגט, וואס הייסט? א מענטש קען דען צוזאגן אייביגע קעסט? א מענטש לעבט דען אייביג, בקיצור ער קען נישט צוזאגן אייביגע קעסט, ער האט נישט געוואלט צוזאגן. האט ער זיך גענומען דינגען אויף א זמן, בקיצור, ער האט געבעטן מ'זאל צוזאגן אכט יאר, און דער קדושת יו"ט האט מסכים געווען, נאכדעם האט ער זיך אהנגערופן, ניין, פיר יאר, ער האט אראפ געהאנדלט אויף פיר יאר, און ער האט זיך געוואונדערט פארוואס? זאגט ער, 'פיר יאר קען איך צוזאגן, מער קען איך נישט...', אזוי האט ער געזאגט. מ'האט נישט פארשטאנען וואס הייסט ער קען נישט, אבער אזוי האט ער געזאגט.

די חתונה איז געווען אין יאר תר"ם, און אום תרס"ד איז דער קדושת יו"ט נסתלק געווארן, דעמאלטס האט מען פארשטאנען וואס ער האט געזאגט 'פיר יאר קען איך צוזאגן, מער קען איך נישט...'.

ער האט געזאגט א מילתא דבדיחותא ביי יענע חתונה, דער רבי שלמה סאסובער האט געהייסן א רבי א בעל מופת, און ער האט געהיילט משוגעים, ער האט געהאט א כח צו היילן דיבוקים מיט משוגעים, אזוי האט מען געוואוסט. ביי די חתונה איז זיך צוזאם געקומען א גרויסער עולם, און מ'האט זיך זייער געשטופט דארט ביי די חתונה, זאגט דער זיידע ז"ל דער קדושת יו"ט פאר דעם מחותן, 'איר היילט דאך משוגעים, אפשר היילט איר אויס די משוגעים דא', מ'האט זיך אזוי ארויף געשטויסן, זאגט ער, 'אלע משוגעים קען מען היילן, אבער אזעלכע שוגעים די קען מען נישט היילן, ווי מער מ'היילט זיי, אלץ מער משוגע ווערן זיי...'.

*

השואל: כ'האב געוואלט פרעגן אויב ס'איז דא אן ענין אז א לומד תורה זאל אויך אביסל מרביץ תורה פריוואט, מ'טראגט כסדר אהן פאר עלטערע כולל אינגעלייט צו לערנען מיט בחורים צי אנדערע זאכן פון הרבצת התורה?.

רבינו: צי מ'זאל גלייך גיין לערנען מיט בחורים, ווענדט זיך ווי ענג מ'איז, אויב מ'מוז נישט, אז ס'פעלט נישט אויס אין טעפל, דעמאלטס מוז ער נישט לערנען מיט בחורים. שפעטער ווען מ'האט שוין אדורך געלערנט מער מקצועות, מ'איז שוין מער מלא וגדוש אין תורה, אז מ'האט מקיים געווען דעם 'ללמוד' דעמאלטס קומט 'ללמד' אויך, פארלערנען א שיעור פאר בעלי בתים, פארלערנען א שיעור פאר בחורים, אבער קודם ביז ווילאנג מ'האט נאכנישט קיין גרויסע בני בית און מ'קען זיך אן עצה געבן אהן דעם, זאל ער קודם אויסנוצן אויף 'ללמוד', און עס וועט שוין נאכקומען דער 'ללמד', אבער די וויכטיגסטע זאך איז 'ללמוד'.

*

השואל: אמאל איינער שפירט אז ער קוקט זיך פאהר א שיעור, נעמט עס זייער אסאך צייט וואס ער לייגט אריין, אין די צייט קען ער אנקומען פאר זיך אסאך מער, פארצו קוקן א שיעור נעמט זייער אסאך צייט, איז די שאלה צו ס'לוינט?

רבינו: עס איז 'זייער וויכטיג' אויך פאר אים אליינס דאס פארזעהן צום שיעור, ווייל אזוי לערנט מען עס אדורך גוט, עס קאסט טאקע צייט ס'איז אבער ווערד, עס איז נישט אנגעברענגט די צייט.

*

השואל: נאך א שאלה איז דא, צי ס'איז אן ענין צו שרייבן חידושי תורה, צוזאם נעמען סוגיות אפילו אויף אן אופן וואס ער פלאנט עס נישט צו דרוקן, סתם פאר זיך שרייבן אסאך.

רבינו: ס'איז אזוי, קודם דארף מען צו זיין א מחדש, דאס איז די ערשטע זאך. און נאכדעם דארף מען אויך קענען שרייבן, מ'דארף קענען זיין א כותב. ס'איז דא איינער וואס איז א מחדש, אבער ער קען עס נישט מעלה זיין על הכתב. דאס איז אויך א טאלאנט, דאס דארף מען קענען. אויב דער אויבערשטער האט פאר איינעם געגעבן א ברכה אז ער קען מחדש זיין, און ער קען שרייבן אויך, אוודאי איז עס גוט מ'זאל אפשרייבן.

דער בני יששכר זאגט אז מחדש צו זיין חידושים איז א מצוה פון 'פרו ורבו', אין דרך פיקודיך (מצוה א' אות כ"ו) ברענגט דאס דער בני יששכר.[21] ער זאגט אזוי אויך מיטן מעמיד זיין תלמידים, אלעס איז א ענין פון פרו ורבו.

אבער ס'איז אינטערסאנט דאס וואס ער זאגט אז ס'איז א מצוה פון 'פרו ורבו', ווייל פרו ורבו איז מען מקיים נאר אז מ'האט קינדער וואס זיי קענען האבן קינדער, אז נישט איז מען נישט מקיים, זאגט ער, מ'קען מקיים זיין מצות 'פרו ורבו' מיט לימוד התורה, נאר דורך א תורה וואס מ'איז

---

21 וזלש"ק שם: לפרות ולרבות בתורה, להוליד בכל פעם שכליות חדשים בתורה וכו', ולפי"ז מחשבת הדעת והשכל הוא העיקר פריה ורביה לאדם, רק שה' יתברך ציוונו להוליד גם בגשמיות, ואז יתרבה גם השכל יותר, כי כל האדם שיוולד יהיה לו שכל משכיל וכו' ע"כ.

מוליד אנדערע, אבער אזעלכע תורה וואס איז נישט מוליד איז טאקע נישט קיין פרו ורבו, אזוי זאגט דער בני יששכר. ער זאגט אז דאס האט צו טוהן מיט תורה מתוך יראת שמים דעמאלטס איז עס מוליד ווייטער, אזוי זאגט ער דארט.[22]

השואל: איז יא ווערד ער זאל שרייבן אפילו פאר זיך, צוזאם נעמען סוגיות?

רבינו: יא, יעדע זאך איז אזוי, ס'איז דא איינער וואס ער לערנט, און כדי ער זאל לערנען מוז ער עס אפשרייבן, נאכדעם זעהט ער כ'האב אדורך געלערנט, שיטת אביי, שיטת רבא, תוס' לערנט אזוי, רש"י לערנט אזוי, וואס איז דער סך הכל, וואס איז די הלכה, ווען ער שרייבט עס אראפ אזוי דעם סך הכל, זעהט ער עס צי ס'שטומט, צי ער האט גוט געלערנט, ס'איז א חלק פון זיין לימוד אז ער זאל האבן פארשטאנען די גמרא, פארשטאנען דעם תוס', און צי ער האט פארשטאנען דעם שולחן ערוך. עס איז דא א סעיף אין שולחן ערוך, און עס קריגן זיך דער טורי זהב מיטן מגן אברהם, דער ש"ך און דער טורי זהב, און דער פרי מגדים מיטן חוות דעת, רבי עקיבא איגר מיטן חתם סופר, אזוי אז ער שרייבט עס אראפ העלפט אים עס צו מסדר צו זיין קלאר ער זאל עס ארויסהאבן, די וועלט זאגט 'וקנ"ה לך חבר', דער פעדער זאל זיין דיין חבר, עכ"פ ס'איז גוט צו שרייבן.[23]

אפילו נישט יעדע זאך איז צו דרוקן, ס'איז נאר פאר זיך אליינס, אבער אזוי אז ער שרייבט עס אראפ איז ער זיך עס מסדר אזוי, גוט איך בין אהנגעקומען ביז אהער, איך בין קלאר דעריין, כ'האב אדורך געלערנט די אלע זאכן, יעצט וויים איך וואו איך האלט.

הגם ס'איז דא א מהרש"א אין בבא בתרא (דף י:) וואס זאגט אז דער עיקר לימוד איז ווען מ'שרייבט עס אראפ, וועגן דעם ווערן די חכמים אנגערופן 'סופרים' זאגט ער, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

אבער עס איז דא איינער וואס עס פעלט אים נישט אויס, נישט אז ס'פעלט נישט אויס נאר ער קען עס נישט, דאס דארף מען אויך קענען, נישט יעדער קען זיך אזוי עס מסדר זיין, נו, קען מען נישט זאגן א כלל אין דעם, אז איינער קען עס יא, און איינער קען נישט, קען מען דען זאגן דער איז א תלמיד חכם און דער איז נישט קיין תלמיד חכם? ניין, דער איז א תלמיד חכם, און דער איז א תלמיד חכם, איינער איז מער מסודר און איינער איז ווייניגער מסודר, אזוי ווי אין אנדערע זאכן איז יעדער אנדערש, כשם שפרצופיהן אינן שוות כך דעותיהן אינן שוות (ברכות נח:).

*

השואל: ס'איז דא אן עסק צי מ'זאל גיין זיך לערנען צו רעדן פאר מענטשן, אויפצוטרעטן מיט דברי אגדה, א פרקי אבות שיעור, א שבע ברכות, מ'קען האבן דערפון א שטיקל פרנסה אויך, איז דא עפעס אין דעם?

רבינו: אמת, עס קען אמאל זיין א פרנסה, איז אזוי ווי מ'לערנט זיך א פאך. דאס דארף מען אויך האבן א טאלאנט פאר דעם, עס איז פונקט ווי איינער האט א טאלאנט צו דאווענען פאר'ן עמוד, ער האט א גוטע שטימע, דער קען גיין הערן פון א אנדערער גוטע בעל תפילה, ער נאשט פון אים ווי אזוי צו זאגן, איין בעל תפילה נאשט פון א צווייטן,

22 ועי"ש שמאריך בזה בזה"ל: והנה לפי"ז תראה כמה עניינים דומה בדומה פ"ו ברוחניות כמו בגשמיות ודינם שוה, אזכיר לך המזדמן בשכלי לפי שעה וטהר ידים יוסיף אומץ:

א. הדין הוא במצוה הגשמית שלא יצא ידי המצוה כי אם בהוליד בנים ראויים להוליד משא"כ בהוליד סריסים, כן הוא בהולדה הרוחניית כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים ומולידים גם את האחרים השומעים מתפעלים מדבריו, משא"כ בדבר דברי תורה באין מורא שמים עליו אין דבריו נשמעים ואין אחרים מתפעלים, והנה כמוליד סריסים ח"ו.

23 עיין בס' משנת חכמים שכ' לפרש הפסוק ובתורתו יהגה יומם ולילה, דאם הוא בבחינת תורתו שמעלה על הכתב חידושי תורה שלו, זה מביאו שיהגה בו יומם ולילה.

ועיין במטה משה שכתב כ"י ת'שמרם ב'בטנך ראשי תיבות כת"ב, וכן כ"י ב'שמחה ת'צאו ר"ת כת"ב, שע"י שכותב חידושיו מקבל שמחה וחשק להוסיף בלימודים ולחדש חידושים, וכן כ"י ת'אמר ב'לבבך כי הכתיבה הוא לשון הלב.

והגאון בעל כפי אהרן ז"ל כותב לבנו שלעולם לא ישיג לברר דין בירור גמור אלא עד שידע לכתוב חידושים מדעתו ושזה יגיעהו מיום אל יום ממדריגה למדריגה זכר לדבר וקנה לך חבר וכל החכמים שאתה רואה בעיניך שחברו חיבורים גדולים שנתמלאו מהם כותלי בית המדרש לא הגיעו למעלה זאת אלא על ידי הלימוד עם הכתיבה פי' שהיו רגילים לכתוב בשעת לימודם.

ועיין בליקוטי עצות המשולש בשם מוהר"ן מברסלב ז"ל (ת"ת אות ל"ג) דהכותב דברי תורה אע"פ שהכתיבה מכלה זמן הרבה, ובזה הזמן שכותב היה יכול ללמוד הרבה יותר, אעפ"כ מאחר שמוכרח לכתוב נחשב כאילו למד ממש כל אותו הזמן יעו"ש, ועוד שהכתיבה הוא תועלת גדול להלומד שעי"כ מבין מוב ביותר ועי"כ זוכר טוב יותר וכו'

ועיין בס' ישראל ואורייתא (עמ' קמ"ו) דמטו משמיה דרביה"ק זי"ע שהצטער בימי זקנותו שלא הרגיל עצמו להעלות על הכתב חידושיו בימי נעוריו וכו', עי"ש.

אזוי גייט עס. אבער איינער וואס קען נישט בכלל, פאר אים וועט דאס נישט העלפן, ער מעג הערן און הערן און ס'וועט אים גארנישט ברענגען. די זעלבע איז מיט רעדן, אז איינער האט א טאלאנט ער קען רעדן, הערט ער אוים א בעל דרשן, און ער לערנט זיך אויס, ער שארפט זיך אויס ווי מ'זאגט, און עס קען זיין א גוטע פרנסה. היינט איז יעדע זאך אזוי, בפרט אין אמעריקא, פון יעדע זאך קען מען מאכן א פרנסה, אבער אויב האט ער נישט די כלים דערפאר בכלל, איז לכאורה נישט שייך זיך צו לערנען דערויף.

*

השואל: א זייטיגע פרנסה אין די זייט פון כולל, למשל סופרות, אזא מין זאך ווי א רוחניות'דיגע פרנסה, אזוי אז רוב טאג קען מען בלייבן אין כולל און טוהן א פאר שעה אין די זייט, איז א זאך וואס מ'זאל טוהן?

רבינו: דאס איז אויך אזוי, אז ס'איז א הילף פאר די פרנסה, ער לערנט זיך אויס סופרות, קודם דארף ער צו זיין א ירא שמים, און ער דארף צו זיין אן אומן, איז ער לערנט זיך אויס די אומנות פון סופרות, און ער קען שרייבן צוויי שעה א טאג, צי דריי שעה א טאג, איינער קען עס מאכן אינדערפרי, איינער קען עס מאכן ביינאכט, און ער שרייבט אביסל, און טאמער האט ער א גוטע האנט ווי מ'זאגט, און ער האט א שיינע כתב, איז עס זייער גלייך.

דער זיידע ז"ל דער ייטב לב האט אמאל געזאגט פאר א יונגערמאן אז ער זאל זיך אויסלערנען שחיטה, זאגט ער, רבי, כ'האב מורא צו זיין א שוחט, איך קען נעמען אויף מיר אזא אחריות? ער איז טאקע געווען א ירא שמים, ער האט נישט געוואלט נעמען אויף זיך די אחריות צו זיין א שוחט. האט אים דער זיידע געענטפערט, נו, ווען מען דען זאל איך נעמען פאר א שוחט, איינער וואס האט נישט מורא צו נעמען אויף זיך די אחריות, נאר איינער וואס האט מורא אים וויל איך נעמען פאר א שוחט.

כ'זאג אז א יונגערמאן איז א ירא שמים און ער איז אן אומן, ער קען די אומנות פון סופרות, אים דארף מען טאקע צוהעלפן צו זיין א סופר.

*

השואל: רוב יונגעלייט לערנען שולחן ערוך, מ'לערנט שמעתתא אליבא דהלכתא, עס איז דא אסאך שאלות וואס ליגן שוין אויפן טיש, פאר זיבעציג אכציג יאר צוריק, לאמיר נעמען א שאלה פון עפענען כלים שבת, צי מ'מעג עפענען באטלעך אדער קענס וכדו', זה אוסר וזה מתיר, עס איז א שאלה וואס גייט שוין אהן יארן לאנג. ווען א יונגערמאן לערנט אזא שאלה, צי דארף ער לערנען די סוגיא פאר זיך ווי אזוי ער לערנט עס ווייזוי ער איז מברר די הלכה, און שפעטער אריין קוקן אין די תשובות האחרונים זעהן ווייזוי זיי האבן געלערנט, אדער זאל ער זיך לאזן פירן גראד ווי אזוי דער מנחת יצחק וכדו' האט עס אראפ געלייגט, ווי אזוי די אחרונים האבן עס אראפ געלייגט?

רבינו: אוודאי, יעדע זאך איז כדאי אליינס אדורך צו לערנען דעם גאנצן ענין, די גאנצע סוגיא, עס געט חיות, מ'לערנט אדורך די גמרא די ראשונים, און נאכדעם וואס איז למעשה, מעג מען עפענען א באטל אום שבת צי נישט, דער זאגט אזוי, און דער זאגט אזוי. געווענליך גייט דאך אז איינער זאגט אזוי ווייל ער נעמט אהן די סברא, דער ברענגט זיך א ראיה פון דא, און דער ברענגט זיך א ראיה פון דארט, עס געפעלט מיר יא די ראיה, עס געפעלט מיט נישט די ראיה וכו'.

השואל: און יעדער קען מכריע זיין? א יונגערמאן וואס לערנט שוין יארן און ער קען שוין אביסל מדמה זיין מילתא למילתא, קען ער מכריע זיין אזעלכע זאכן?

רבינו: יא. די גאנצע חכמת התורה אהנגעהויבן פון די גמרא ביז צו די תוס' און פוסקים, איז מדמה זיין מילתא למילתא אדער זאגן ניין ס'איז נישט גלייך. די גאנצע גמרא איז אזוי געבויעט, 'לימא מסייע ליה', ער וויל מדמה זיין א ראיה ברענגען, ניין ער האט א פירכא ס'איז נישט גלייך, די גמרא ברענגט א קשיא 'מתקיף לה' פון צוויי אנדערע ענינים, ס'איז אבער דא א דמיון צום צווייטן, קומט דער מתרץ און זאגט ניין, ער איז מחלק, כל התורה כולה אין תורה שבעל פה איז געשטעלט אויף דעם, אויף מדמה זיין מילתא למילתא צי מחלק זיין פון איין ענין צום צווייטן, דאס איז סיי אין פלפול, און סיי אין די הלכה. מ'לערנט ארויס איין הלכה פון די צווייטע הלכה, ווי אזוי לערנט מען עס ארויס? מ'איז מדמה מילתא למילתא, און ס'איז דא איינער וואס וועט שרייען ניין ס'איז נישט גלייך. פרעגט מען עס אפ, ס'איז דא א חילוק, מ'קען מחלק זיין, דאס איז דרכה של תורה, און דאס איז וואס מ'דארף צו פארשטיין, דער אויבערשטער דארף חונן דעת זיין צו פארשטיין, זאל מען מדמה זיין?, איז עס יא גלייך, אדער ס'איז נישט גלייך?, און אויף דעם דארף מען צולייגן קאפ, און אויף דעם דארף מען זיך מייגע, זעהן צי מ'איז עס יא מדמה צי נישט.[24]

---

24 עיי' מה שכ' הגאון בעל הסמ"ע בהקדמתו לחיבור הפרישה בזה"ל: וגם אל חיבור השלחן ערוך שחיברו הגאונים המהרי"ק ומור"ם שמתי לבי

השואל: יעצט איז די שאלה, צי ווען ער איז מפלפל טאקע אין אלע צדדים, בלייבט ער פאר זיך למעשה מיט אזא שאלה, און מ׳האט שוין לאנג געגרעדט דערפון אסאך יארן, צי קען ער מכריע זיין פאר זיך צו נישט?

רבינו: א אינגערמאן גייט דאך נישט אפשרייבן א פסק פאר די וועלט, אבער פאר זיך אליין אז מ׳לערנט דארף מען אזוי לערנען לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. מ׳דארף לערנען צו פארשטיין די הלכה עד למעשה, אזוי ווי דער טאטע ז״ל פלעגט אליך צו זאגן וואס מ׳לערנט דארף מען צו פארשטיין, אז מ׳לערנט א בלאט גמרא, דארף מען פארשטיין דעם בלאט גמרא, אז מ׳לערנט א סעיף שולחן ערוך דארף מען פארשטיין דעם סעיף שולחן ערוך.[25]

השואל: יעצט ווילן מיר פרעגן א טריט ווייטער, נאך וואס מ׳פארשטייט שוין איין צד, יעצט פארשטייט ער ס׳איז אים אויסגעקומען בירור אחר בירור להיתר, קען ער פאר זיך מקיל זיין למעשה ווייל ער האט אזוי מברר געווען?

רבינו: אויב ער האט גוטן שיקול הדעת, יא. פארוואס נישט? אז איינער פארשטייט גוט.

השואל: עס קען זיין אפשר אין אדם מעיד על עצמו?

רבינו: די גאנצע התרת הוראה שטייט דאך אויף דעם, מ׳רעדט דאך אז מ׳קען, אז ער איז א תלמוד חכם און ער ווייסט יא מדמה צו זיין.

*

השואל: דער תניא שרייבט אין הלכות תלמוד תורה אז תורה שבעל פה, כאטשיג אויב ער פארשטייט נישט וואס ער לערנט איז מען נישט מקיים מצות לימוד התורה, זאגט דער תניא אז מ׳זאל לערנען אפילו זאכן וואס מ׳פארשטייט נישט, לעתיד לבוא וועט מען פארשטיין אלע חלקי התורה אפילו דאס וואס ער האט נישט פארשטאנען יעצט.

רבינו: יא, אבער נישט פון דעם זאל באשטיין דער לימוד, דאס איז נאר אזוי אויף קינוח סעודה..., אבער דער עיקר דארף מען צו לערנען און פארשטיין וואס מ׳לערנט על בוריה.

השואל: אז מ׳זאל מאכן א שיעור אויף זאכן וואס מ׳קומט נישטא אהן צו לערנען, זאל מען מאכן כאטשיג א שיעור אויף גאר א שנעלן אופן, אפילו אויב מ׳וועט כמעט נישט פארשטיין?

רבינו: מ׳דארף לערנען צו פארשטיין. קודם אז מ׳לערנט און מ׳פארשטייט געדענקט מען, טאמער לערנט מען און מ׳פארשטייט נישט דעמאלטס גייט עס נישט אריין אין מח. און דעם אנדערן טאג וועט מען עס שוין נישט געדענקען, אז מ׳האט נישט פארשטאנען איז עס נאר געזאגט.

*

השואל: יונגעלייט פרעגן, ווען מ׳איז יונג נאך די חתונה האט מען אסאך צייט, פרייטאג שבת ברוך ה׳ די קינדער וואקסן אונטער מ׳דארף זיי פארהערן, מ׳דארף זיך אפגעבן מיט די קליינע קינדער, וויפיל איז די צייט וואס מ׳דארף אוועק געבן פאר די קינדער, ווען מ׳וויל אליינס אהנקומען.

רבינו: יא, מ׳דארף אוועק געבן צייט אויף צו פארהערן די קינדער. ׳ולמדתם אותם את בניכם׳ איז א מצוה פאר זיך.

ודעתי וללמוד מהם דעה ובינה, באתי וראיתי שדעת הגאונים מהרי״ק ומור״ם היתה רצויה, רק שעיני רוב המעיינים בו היא סמויה, כי כוונתו היה שלא יפסקו מתוכם כי אם מי שלמד תחלה דברי בעל הטורים עם פירוש הבית יוסף, וידע מתוכם מקום כל דין וטעמו מהתלמוד ומגדולי המחברים, וכדי שלא יזוזו מזכרונם הדברים חיברו את השלחן ערוך להיות עומד לפניהם למזכרת.

מה שאין כן בזמנינו בהיותה בכובד התלאה נמשך מהטובים רעה שרבים חושבים נפשם כאילו הם מדור דעה, ורוצים ללמוד התורה על רגל אחת, ומצפצפים ופוסקים מתוך השלחן ערוך, והם מחריבי עמינו הפרו ברית תורת אלוקינו וגורמים רעה לנפשם, וכמו שדרשו (סוטה כב) על מה שאמרו (משלי ז) כי רבים חללים הפילה הם אלו שלא הגיעו להוראה ומורים.

ואני אומר דגם סיפא דקרא ׳ועצומים כל הרוגיה׳, רומז לאלו המעצימים עיניהם מראות במקור הדין, והטעם כי אף שהגיעו להוראה כל שפוסקים מתוך דברי השלחן ערוך הסתום והחתום, אינן מבינים גוף הדברים על בוריים הכתובים לפניהם, ק״ו כשבאים לדמות מילתא למילתא לפי העולה על דעתיהם מפני גודל קיצור הדברים שכתבו הגאונים בחיבור הלכה, בפרט במקומות אשר כתב מור״ם דינים מתוך דברי תשובות שלא הביאם הבית יוסף, ואף שהביאם מור״ם בחיבור דרכי משה שלו, הלא הוא טמון ומכוסה ולא זכו לאורו, כי אם זעיר פה זעיר שם, צא ולמד קל וחומר ממ״ש הרא״ש בתשובותיו על הפוסקים בחיבור ספר המיימוני וכו׳... ע״כ.

25 וז״ל מרן רביה״ק בספרו הק׳ ויואל משה (מ״ג אות לה): **אבל אחר** שנתבארו דברי השו״ע בטו״ז וש״ך ופרמ״ג והוו״ד שהם קילורין לעינים הלומד דברי השו״ע עם ארבעה מטיבי לכת הנזכרים יוכל לבוא לידי הבנה בהלכה, וכן בכל ד׳ חלקי שו״ע האירו נושאי כליהם הידועים בשערי ההוראה לפקוח עינים עיוורות בהלכה את כל הלומדים חלקי השו״ע ביגיעה. ובוודאי שעדיף יותר הלומד ממקור דברי התלמוד והראשונים עם הטור וב״י אבל גם הלומד השו״ע עם נושאי כלים הנז״ל אינו דומה למ״ש המהרש״א על השו״ע בזמנו. ובהוראה באמת אף הלומד מש״ס וראשונים עם השו״ע צריך לראות גם דעת גדולי האחרונים שבדורות שלפנינו כי דעתינו קצרה וכולי האי ואולי לא יבוא לידי טעות ומכשול.

*

השואל: רוב עולם דא לערנט שוין אסאך יארן אין כולל, זיי האבן זוכה געווען אדורך צו לערנען אסאך חלקי התורה, איז דא אמאל א יונגערמאן טראכט עס איז דא נאך חלקים אין די תורה, חוץ פון נגלות התורה איז דא נאך חלקים, און ער טראכט אם לא עכשיו אימתי, אפשר זאל מען אביסל אריין קוקן דארט אויך אביסל אין די אנדערע חלקי תורה.

רבינו: פון וועלכע חלקים רעדט מען?

השואל: למשל, ער וויל אביסל לערנען קבלה...

רבינו: קבלה...?!, ער זאל לערנען קודם נגלה!. דער חלק הנסתר איז געמאכט געווארן פאר גאר געהויבענע בני עליה. צו לערנען דעם חלק הנסתר דארף מען עוסק זיין בתורה בטהרה, "אבער" בטהרה, און בטהרת המחשבה, ס'איז נישט אזוי פשוט.[26]

*

השואל: אין שולחן ערוך און די פוסקים טרעפט מען אסאך מאל אז 'בעל נפש יחמיר', ווי אזוי שפירט א מענטש ווען ער איז ביי דעם וואס אויף אים שטייט אין שולחן ערוך א בעל נפש יחמיר?

רבינו: מ'דארף זיין א 'בעל' אויפן 'נפש', ממש כפשוטו.[27]

השואל: וואס איז דער באדייט פון בעל נפש?

רבינו: מ'דארף עס ביי זיך מרגיש זיין.

השואל: ס'איז שייך אזא זאך אז אויף איין הלכה איז ער יא מחמיר ווי א בעל נפש, און אז עס קומט צו א אנדערע הלכה וואס דארט שטייט אז א בעל נפש זאל מחמיר זיין און ער איז נישט מחמיר?

רבינו: פאר א צווייטן קען מען נישט מחמיר זיין. עס שטייט 'בעל נפש יחמיר על עצמו', דאס קען מען נישט זאגן פאר א צווייטן.

דער זיידע אין אבני צדק (סי' ע"ג) שרייבט אז מ'זאל מודיע זיין פארן שואל אז א בעל נפש דארף מחמיר זיין.[28]

א' הנוכחים: דער רבי רעדט וועגן א בעל נפש, אז א בעל נפש דארף מען זיין פאר זיך, און נישט פאר יענעם, מ'איז דאך יעצט דא ביי א שבע ברכות קען מען זאגן א ווערטל, אז מ'האט געזעהן איינער האט זיך ממש מתחנן געווען ביים דאווענען ווען ער האט געזאגט די ווערטער 'ונפשי כעפר לכל תהיה', ער האט עס געזאגט ממש מיט השתפכות הנפש, א מינוט שפעטער ווען דער גבאי פון בית המדרש האט אים נישט געגעבן די עליה וואס ער האט געוואלט, האט ער ממש פארפירט, האט ער געזאגט אוודאי, איך כלפי שמיא בין איך ממש ווי גארנישט אזוי ווי א בעל נפש דארף צו זיין, אבער קעגן דעם גבאי'ן דעם שמויגער.... זאל איך זיין נפשי כעפר לכל תהיה... בשום אופן......

רבינו: דו זאגסט עס ווי א ווערטל, אבער דער זיידע ז"ל דער עצי חיים ברענגט אראפ אין פרשת קרח א שיין ווארט פונעם לב אריה, ער טייטשט וואס די גמרא זאגט (חולין פט.) גדול מה שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, ווייל אברהם האט געזאגט (בראשית יח, כז) 'ואנכי עפר ועפר',

---

26 עיי' ש"ך (סק"ו) שהביא את דברי הרמב"ם שטיול בפרדס היינו ענייני מעשה בראשית ומעשה מרכבה הנקראים דבר גדול, וכתב: ואמת שאין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמילא כריסו בשר ויין והוא לידע איסור והיתר ודיני המצוות, כמ"ש (בחגיגה יג.) אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים עכ"ד.

ועיי' בש"ך שם שהזהיר מאד בענין לימוד הקבלה שצריך למלאות כריסו מהש"ס, וכן יש שכתבו שלא ללמוד קבלה עד שיהא בן ארבעים שנה כמ"ש בן ארבעים לבינה, ומלבד זאת צריך קדושה וטהרה וזריזות ונקיות לזה, ורוב המתפרצים לעלות בחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת, כמ"ש כל זה בד' חכמי האמת עכ"ד.

וכ"כ השל"ה הק' (אות קצ"ב) ולאחר שמילא כריסו במקרא ובמשנה ותלמוד יתעסק באימה וביראה בקדושה וטהרה בחכמת הקבלה, ווזהר ובתיקונים ובמפרשי דבריהם, וביתר ספרי הקודש השואבים ממי באר הזוהר, וכבר נתחברו על זה פוסקים הרבה בלימוד חכמת הקבלה, וכלל העולה שמחוייב האדם לידע את שמו יתברך, ומי שלא ראה זו החכמה לא ראה מאורות מימיו, והכסיל בחושך הולך, עכ"ל.

וכ"כ החיי אדם (כלל י, יב) ואין לאדם ללמוד חכמת קבלה אלא עד שימלא כריסו בגמ' ופוסקים, ויהיה ירא שמים גדול ויושב תמיד ועוסק בתודה, אבל בלא זה אסור, ומאוד החמיר בזה ר' חיים וויטאל ז"ל ע"ש.

ועיי' בס' אור ישע (מהרה"ק ר"א מראפשיץ) שמי שאינו לומד קבלה בטהרה יכול לבוא לאפיקורסות רח"ל, ע"ש.

27 עיי' דברי הגאון ר' חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו נפש כל חי (מערכת ב' אות כ"ב) דבאדם חי יש לו גוף ונפש, דהיינו הגוף הגשמי והנפש הרוחני, ומי שהוא חסיד וכשר שהוא עושה עיקר ואדון ופטרון א הנפש, והגוף משרת להנפש, הרי הוא בעל הנפש, שהאדון והפטרון הוא לנפש והגוף טפל לה, ומושעבד אליה לקיום התורה והמצות, ועיי"ש שמאריך בזה.

28 עיי' שו"ת אבני צדק (שם) שפוסק... ולכן ראוי להשיב להשואל להודיע כי לבעל נפש ראוי להחמיר על עצמו... ע"ש.

אגב, בכל הדינים שנפסק בהו אשר בעל נפש יחמיר על עצמו אם מחוייב המורה להודיע זאת עבור השואל עיי' בס' שבעים תמרים (שבעה עינים עץ ז') שעמד על חקירה זו, ומביא ראיות לכאן ולכאן מדברי הש"ס.

און משה און אהרן האבן געזאגט (במדבר יב, ג) 'ונחנו מה'. וואס איז שוין 'עפר ואפר', אז עפר ואפר איז נישט אזוי חשוב, און ונחנו מה איז חשוב? נאר אברהם אבינו האט געזאגט 'ואנכי עפר ואפר' ווען ער האט גערעדט צום באשעפער, דעמאלטס האט ער געזאגט 'הנה נא הואלתי לדבר עם אדוני ואנכי עפר ואפר', צו זאגן פאר'ן באשעפער ואנכי עפר ואפר דאס איז א מדריגה, אבער משה און אהרן ווען מ'האט זיך געקריגט מיט זיי, און דאס איז געווען צווישן מענטשן, און אויב דעמאלטס האבן זיי געזאגט 'ונחנו מה', דאס איז שוין א מדריגה, אזוי ברענגט דער זיידע ז"ל אין עצי חיים פרשת קרח,[29] ס'איז זייער א הייליגע טייטש פונעם לב אריה.

השואל: איך פרעג אבער ביי איין מענטש אליין, עס איז דא אמאל אז ביי די הלכה פירט ער זיך ווי בעל נפש יחמיר, און אין א צווייטן טאג האט ער א אנדערע שאלה וואס דארט שטייט אויך 'בעל נפש' איז ער יעצט געבינדן ביי אלע בעל נפש יחמיר דארף ער זיך אזוי צו פירן?

רבינו: אז נישט איז ער נישט קיין בעל נפש..., זייער פשוט.

*

השואל: נאך דעם וואס מ'לערנט אסאך יארן, איז נאך אלץ דא אלעמאל אסאך זאכן וואס מ'איז נאכנישט אזוי קלאר, יונגעלייט פרעגן צי מ'זאל גיין ווייטער לערנען נאך חלקי התורה, צי מ'זאל לערנען הלכות טומאת כהנים, ערלה, אדער איבער גיין מער בעיון?

רבינו: עס איז נאך דא אסאך הלכות וואס איז פאר דעם... כ'זאג נישט, אז איינער איז א כהן און ער האט שאלות אין טומאת כהנים איז זיכער אנדערש. און אז איינער האלט שוין צוואנציג יאר נאך די חתונה און ער האט שוין טאקע אסאך מקצועות אדורך געלערנט, קען ער דאס אויך לערנען.

*

השואל: יונגעלייט פרעגן ווי אזוי מ'האט בפועל אמאל געקענט לערנען אזוי סאך, מ'זאגט אז דער רבי דער ברך משה האט פאר די חתונה שוין געקענט רוב חלקי התורה.

רבינו: מ'האט געהארעוועט, מ'האט זיך מייגע געווען, מ'האט געלערנט פלייסיג...

כ'וועל אייך זאגן לדוגמא, דער טאטע ז"ל האט מיר אמאל געזאגט, כ'האב געגעסן פיר יאר קאסט אין קערעצקי ביי א שטיף שוויגער,[30] זיין עכטע שוויגער האט שוין נישט געלעבט, און ווען כ'בין אוועק געפארן פון קערעצקי האט מען נישט געוואוסט אין שטוב וועלכע מאכל כ'האב יא ליעב און וועלכע מאכל כ'האב נישט ליעב... האט איר פארשטאנען?, דאס מיינט ער איז געלעגן אין תורה!

*

השואל: מ'האט געהערט דער רבי זאל זיין געזונט האט גערעדט ביי די חנוכת הבית נעכטן (של קומה החדשה בבנין מבצר הכוללים בקרית יואל יצ"ו), אז די כולל יונגעלייט זענען די ערשטע ווען עס קומט צו עסקנות לשם שמים.

יעצט איז די שאלה, עס קומט טאקע אויס פאר די יונגעלייט, בפרט די עלטערע יונגעלייט, קומט אלץ אונטער עסקנות זה בכה וזה בכה, און ס'פארשלעפט אים, מ'איז טאקע מחויב צו טוהן עסקנות, נאר מ'דארף וויסן וואס איז דער גדר, ווען יא און ווען נישט, וויפיל יא און וויפיל נישט?

---

29 עיי"ש שפירש בזה דברי רש"י ז"ל עה"פ ויקח קרח לקח עצמו להיות נחלק מתוך העדה, ר"ל אף אם בעמדו להתפלל לפני ד', היה קרח מכיר מקומו והיה שפל בעיניו, עם כל זה גבה לבו מתוך העדה, בהעריך מעשיו מול העדה, לומר כי לו נאה להיות כהן ונשיא.

וז"ש משה לקרח המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל, ר"ל וכי אחד מכם נתקטן בעיניו בזה שהבדיל אתכם מעדת ישראל, ר"ל [וכי] (אם) אתם בדעתכם שאתם נבזים ושפלים מאחד מהם, כי זהו הענוה המשובחת אשר גם לנגד בני אדם הוא גרוע מהם. ואהרן מה הוא כי תלינו עליו, ר"ל גם בשעה שאתם מלינים עליו ותתקוטטו עמו, מ"ה הוא, אז גם כן ישפיל עצמו כחדל אישים וכאין ואפס יחשב.

וז"ש המדרש מה ראה קרח לחלוק על משה, פרשת פרה אדומה ראה, ר"ל על פי מ"ש במדרש פרשת וירא (ב"ר פמ"ט י"א) אתה אמרת ואנכי עפר ואפר, חייך שאני נותן לבניך כפרה בהם, שנאמר (במדבר יט יז) ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת, ואסף איש טהור את אפר הפרה, (וכן הוא שם בגמרא). הרי דזיכה אברהם לבניו במצות פרה במה שאמר ואנכי עפר ואפר, אף שלא מצינו בו ענוה דמשה, שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, ורק במה שהרבה ענוה יתירה בעמדו לפני הקב"ה זכה למצוה זו. ועל כן גם קרח לקח עצמו לצד אחר, באמרו שהוא ראוי להיות כהן במה שנבזה בעיניו נמאס נגד גדולתו של הקב"ה, אף דנגד בני אדם מראה גדולתו, ולא ישפל בפני איש, והבן. עכדה"ק בעצי חיים.

30 כי חותנו מזיוו"ר הגה"ק רבי חנוך העניך מקערעצקי ז"ל היה בזיוו"ר חתן הגה"ק מרן הקדושת יום טוב ז"ל ולאחר פטירת הרבנית הצדיקת מרת אסתר ע"ה בחודש מרחשון תרפ"ה לפ"ק (מנו"כ בעיר סוואליאווע סמוך לעיר קערעצקי), נשא בזיוו"ש את בתו של הגה"ק רבי יצחק מאיר גוטערמאן ז"ל אב"ד סטענוויץ, ומרן רביה"ק הברך משה ז"ל נשא בזיוו"ר את הרבנית הצדיקת מרת חנה ע"ה הי"ד בחודש אלול שנת תרצ"ו לפ"ק וישב בבית חותנו עד בואו לכהן פאר כאב"ד ק"ק זענטא בשנת ת"ש לפ"ק.

רבינו: קודם, עסקנות איז אזוי, נישט יעדער קען זיין אן עסקן, נישט יעדער איז פאר דעם געמאכט געווארן, און ווער ס'איז יא אן עסקן דארף זעהן ס'זאל נישט צופיל שטערן פון לערנען. טאקע אלעס איז וויכטיג, עפעס מעג מען טוהן אבער נישט צופיל.

השואל: עס איז דא א גדר אויף דעם, וויפיל מ'זאל יא טוהן און וויפיל נישט?

רבינו: יעדער איינער ווי אזוי ער שפירט אז ס'וועט אים נישט אוועק נעמען דעם קאפ און צופיל צייט.

*

השואל: עס קומט אוים יונגעלייט בני תורה, פון תורה'דיגע שטובער, און עס קומט אוים אז די קינדער און די בני בית בעטן אז דער טאטע זאל זיך לערנען דרייוון אדער אזעלכע זאכן וכדומה, וואס איז די תשובה אויף דעם?

רבינו: ס'איז נישט קיין עסק, אבער ס'איז שווער צו זאגן.[31] כ'וועל זאגן, די גאנצע פארלאנג וועגן דרייוון גייט מיט א כוונה אז מ'גייט זיך איינשפארן געלט, אזוי הייסט עס, אז מ'דארף פארן, איז אדער פארט מען מיט א באס קאסט עס געלט, אדער נעמט מען א קאר סערוויס קאסט עס ווייטער געלט, און אז מ'וועט אליינס דרייוון א קאר וועט ער זיך איינשפארן געלט, דאס איז אויסערליך, אבער עס קומט צום מציאות איז אזוי, אז מ'לערנט זיך אוים דרייוון דעמאלטס דרייווט מען, און אז מ'דרייווט קומט מען צו צו האבן א קאר, קאסט עס אסאך אסאך מער געלט.... והנסיון מוכיח... צו האבן א קאר קאסט אסאך מער, עס איז זייער א טייערע לוקסוס, במילא קומט אוים מ'מיינט אז מ'וועט זיך אויסלערנען צו דרייוון וועט מען זיך איינשפארן געלט, אבער דערווייל איז עס אסאך טייערער, פארוואס? קודם, אז מ'קען דרייוון, קען ער דאך בארגן א קאר, קאסט שוין געזאלין, ס'קאסט שוין דאס, און ס'קאסט שוין יענס, אבער אז מ'קען נישט, און מ'וויל פארן, ער קען דאך נישט דרייוון, און גיין דינגען א קאר סערוויס, דינגט מען שוין נישט אזוי אפט, איז קומט סוף יאר אז מ'וועט מאכן א חשבון וויפיל געלט האב איך אויסגעגעבן, קומט אוים אז ווער ס'האט זיך אויסגעלערנט דרייוון, דער האט דערלייגט געלט, דאס איז דאס מציאות.

*

השואל: יונגעלייט פרעגן, מ'לערנט א גאנצן טאג, און מ'קומט אהיים וויל מען זיך אביסל אפרוהען, איז וויכטיג אז א כולל יונגערמאן זאל לערנען אינדערהיים ביי זיך אין שטוב אויך?

רבינו: עס איז זייער א וויכטיגע זאך א יונגערמאן זאל לערנען אינדערהיים.

ס'איז אזוי, קיין שום ווייב פארהערט נישט דעם מאן, עס עקזיסטירט נישט אזאנס א ווייב זאל פארהערן א מאן, זי ווערט אבער א מבין אויפן מאן צי ער לערנט יא צי ער לערנט נישט, זי זעהט ווען ער קומט אהיים און ער נעמט ארויס א גמרא און ער זיצט ביי די גמרא און ער לערנט, צי א האלבע שעה צי א שעה אינדערהיים, און ער זיצט און ער לערנט מיטן גמרא ניגון, זי קען דאס נישט און ער קען דאס יא, דאס ברענגט רעספעקט פונעם ווייב אויפן מאן ווען זי זעהט אים לערנען, במילא קומט אוים אז ס'איז א וויכטיגע זאך, לערן אביסל אינדערהיים, זאל זי זעהן זאל זי הערן ווי אזוי דו לערנסט, און זי זאל מחשיב זיין דעם מאן וואס איז א לומד תורה.[32]

---

31 ובמסיבת שבע ברכות להראשי הכוללים (פ' תצוה תשע"ז לפ"ק) השיב רבינו שליט"א בענין זה, וסיפר: "עס איז געווען אמאל א תקנה ביי די שוחטים, אז א שוחט טאר נישט דרייווען. דערציילט מען אז די שוחטים זענען געקומען צופארן קיין וויליאמסבורג צו די שחיטה, פלעגן זיי שטעלן די קאר'ס אפאר גאסן ארויפצידהר און אזוי פלעגן זיי קומען צופיס צו די שחיטה...

מ'קומט דאך מיך אויך פרעגן די שאלה, מ'דארף אפרעדן אינגעלייט פון זיך לערנען דרייוען, עס ברענגט אראפ, מ'ווערט א בעל עגלה, דאס איז נישט פאר א בן תורה. אפילו מ'וועט סוף כל סוף דארפן דרייוען זאל מען עס אפשטופן אויף ווי שפעטער".

32 ונעתיק כאן מה שאמר מרן רבינו שליט"א בענין זה בשיחת קודש בעת שמחת השבע ברכות עם תלמידי "כולל חתנים" שע"י מבצר הכוללים בקרית יואל יע"א יום ד' פרשת בהעלותך תש"פ לפ"ק:

ס'איז דא א גרויסער יסוד אין דעם, יעדע'ס ווייב קוקט ארויף אויפן מאן, בדרך כלל, און דער מאן דארף זעהן אז זי זאל האבן אויף וואס ארויף צו קוקן, א יונגערמאן זיצט אין כולל ער גייט אין כולל און ער לערנט, ער זיצט און לערנט בהתמדה, ער קומט אהיים זאל ער ארויס נעמען א גמרא ביי זיך אינדערהיים און זיך זעצן לערנען אביסל אויפן קול אויך ביי זיך אין שטוב, דאס ווייב זאל הערן ווי ער לערנט, און זי פארשטייט נישט, זי קוקט און זי הערט אים לערנען מיטן גמרא ניגון, דאס ברענגט הערצה, זי זעהט ער טוהט א זאך וואס זי קען נישט.

כ'האב אמאל געהערט איינער האט געזאגט א ווארט, מ'מעג פאפן א ווייב, ס'איז גוט, אבער דו זאלסט נאר לאנג פאפן, ס'זאל נאר לאנג אנהאלטן, פאפ איר אויס יארן לאנג, צו דו האלטסט יא צו דו האלטסט נישט דערביי. איז דא איז אויך אזוי, דאס ברענגט הערצה אפילו דו האסט איר געפאפט. דאס מאכט אסאך אויס...

*

השואל: עס קומט די תקופה פון שידוכים, די יונגעלייט דא האבן שוין אהנגעהויבן חתונה צו מאכן די קינדער, די יונגעלייט פרעגן צי זאל מען קוקן ביי א שידוך דוקא אויף א שטוב פון א בן תורה, א מרביץ תורה, צי אן ערליכער בעל בית׳ישע שטוב איז די זעלבע זאך.

רבינו: עס מוז נישט זיין א בן תורה, אן ערליכע בעל בית׳ישע שטוב וואס איז מחשיב תורה, עס ווענדט זיך אבער אז ס׳זאל טאקע זיין אן ערליכע בעל בית׳ישע שטוב.

*

השואל: בנוגע שותפות יששכר זבולון, א יונגערמאן וואס מ׳איז אים מציע צו מאכן א שותפות יששכר זבולון, ער שפירט נישט אז ער דארף עס האבן לצורך פרנסתו, איז כדאי ער זאל אונטער נעמען אזא שותפות?

רבינו: אויב ער דארף עס נישט האבן, זאל ער עס נישט נעמען.[33] אויב ער דארף עס יא האבן מעג ער עס מאכן,[34] מ׳טרעפט שוין אין די גמרא (סוטה כא.) אז מ׳האט אזוי געטוהן אמאל.[35]

השואל: למעשה, אין די מחלוקת צי מ׳רעכנט אראפ פונעם חלק פון יששכר, ווי אזוי איז אנגענומען די הכרעה אויף למעשה.[36]

רבינו: דערפאר הייסט עס "תורה אור", וואס הייסט תורה "אור"? א לעכטיגקייט א פייער אז מ׳נעמט איבער פון א ליכט נעמט עס נישט אראפ פון יענעם, עס איז נאר מוסיף.

השואל: היינט איז זייער שטארק אז מענטשן שטיצן אביסל א בן תורה, א קליין חלק, אבער פאר׳ן יששכר פאר׳ן לומד תורה איז עס גאר א קליינער חלק פון זיין בודזשעט, פון זיין הוצאה וואס עס קאסט אים, יענער געבט אים צוויי-דריי הונדערט דאלער א וואך, אבער לויט די היינטיגע לעבן׳ס שטייגער איז עס גאר א קליינער חלק, הייסט ער א שותף יששכר-זבולון?

רבינו: דאס איז אן ערנסטער שאלה, בפשטות איז ער א שותף א חלק, לויט וויפיל זיין געלט איז אין יענעמ׳ס לעבן. וויפיל פראצענט ער האט אין יענעמ׳ס הוצאות.

לויט׳ן רמ"א אין יורה דעה (סי׳ רמ״ו ס״א) ווערט נחשב כאילו דער זבולון האט אליינס געלערנט,[37] דער חיד"א (מדבר

מ׳דארף וויסן יעדער מאן האט אזא פילינג אז ער דארף זיין בעל הבית אין שטוב, להיות כל איש שורר בביתו, אבער ס׳גייט נישט מיט כח, מיט בעלות, נאר מיט הערצה, זי קוקט אים אהן זי שעצט אים, און אז זי שעצט אים וועט זי אים הייבן, דעמאלט׳ס איז א ווארט א ווארט, אז מ׳מיינט עפעס, זי זעהט אז ער לערנט פארשטייט זי אז זי דארף זיך צי צושטעלן. כ׳האב פריער געזאגט, קיינעם וועט מען נישט פארהערן, אבער אז זי זעהט אים לערנען אינדערהיים שבת נאכמיטאג, זאגן תהלים, ס׳איז זומער, ס׳איז א לאנגע זומער שבת נאכמיטאג, צו א לאנגע פרייטאג נאכמיטאג, מ׳גייט נישט אין כולל, און ער זיצט שבת נאכמיטאג אינדערהיים, זי זעהט וואס טוט ער א לאנגע שבת נאכמיטאג, וואס טוט ער, זעהט זיך אים ער שאקלט זיך אויף א חסידישן ספר, זי וועט אים נישט איבער פרעגן וואס ער האט געלערנט, קיינער זאל נישט מורא האבן, אבער זי זעהט אז ער לערנט.

33 עיין בשו"ת אבקת רוכל (סי׳ ב׳) שאם יש לו לישכר די סיפוקו אסור לו לקחת כסף מזבולון, וגדול עוונו מנשוא כי נראה שהוא בזה מדברי תורה, שהוא מוכרו ללא צורך בפרנסתו, ע"ש. ועיי׳ בזה בשו"ת מנחת יצחק (ח״ז סי׳ פ״ז סק״ג)

34 עיי׳ בס׳ מעשה רב (מהגר״ח מוואלוז׳ין זצ״ל הוראות והנהגות אות לד): שאלתיו (הגר״א ז״ל) עוד על קבלת פרס מלימודי לחלק כיששכר וזבולון, או שנראה שלומד על מנת לקבל פרס, והשיב: אם עינו צרה ליתן לאחר חלק מלימודו הוא מראה בעצמו שרוצה ליקח כל השכר לעצמו ולמעט רצון הבורא ית"ש כדי לעשות רק רצונו. אבל צריך שיהיה רק רצונו לעשות רצון הבורא ומינה יתקלס עילאה. ואם מקבל פרס מאחֵר ובעבור זה יוכל ללמוד כל היום אם כן יעשה רצון הבורא יום שלם, אבל אם לא יקבל פרס ויצטרך לעסוק במשא ומתן אם כן לא יעשה רצון הבורא רק מקצת היום.

35 דאיתא שם מאי (שיר השירים ח, ז) בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה, ולא כר׳ יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא, דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו, הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג, יצתה בת קול ואמרה (שיר השירים ח, ז) אם יתן איש את כל הון ביתו וגו׳.

ופירש"י שם: שמעון אחי עזריה. תנא הוא במשנה קמייתא דזבחים ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכך הוא נקרא על שם עזריה אחיו וכן ר׳ יוחנן למד ע"י הנשיא שהי׳ מפרנסו.

36 האור החיים הק׳ (פר׳ כי תשא) וההפלאה בפתחא זעירא לכתובות, וכן המדרש פנחס בשם הרה"ק מאפטא מובא שלא נגרע חלקו מאומה, וכ"כ בכתב סופר (סו״פ בחוקותי).

אבל החיד"א בס׳ ראש דוד (פר׳ קדושים), והפלא יועץ ערך חיזוק, ובשו"ת משיב דבר (ח״ג סו״ס י״ד) סברו שאם עשו השותפות בתנאי גמור, נגרע מחלקו של העוסק בתורה להתומך אותו.

37 וז"ל המחבר: כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזר על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: "והגית בו יומם ולילה". ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית, ׳לא ימושו מפיך׳ קרינן ביה. ומי שאי אפשר לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים.

קדמות מערכת מ' אות ל"ו) שרייבט נאך מער אז ער ווערט ממש א תלמיד חכם.[38]

השואל: הייסט עס אז מ'געבט אפאר הונדערט דאלער א וואך, וואס לויט די היינטיגע לעבנ'ס שטייגער איז עס ממש א צענטל צי א פינעפטל פונעם געהאלט, איז ער נאר א צענטל שותף?

רבינו: יא, לויט וויפיל ער געבט אזויפיל איז ער א שותף. מ'איז דאך מקיים מיט דעם די מצוה פון ובו תדבק.[39]

השואל: א יונגערמאן א לומד תורה וואס האט אן הרגשה ער וויל נישט זיין קיין סמוך על שולחן אחרים, איז א חשבון צו בלייבן זיצן און לערנען און זיין אנגעוויזן אין די תמיכה פון כולל פון די שטאט פון די זבולון, אדער זאל ער יא לכבוד דעם ארויס גיין פון כולל, מ'רעדט פון א יונגערמאן וואס איז מצליח אין כולל.

רבינו: אז ער קען האבן פון די שטאט מעג ער נעמען פון די שטאט.

השואל: א יונגערמאן וואס ער האט א געפיל ער וויל נישט נהנה זיין פון מענטשן, פונעם ציבור פון אלע?

רבינו: ער מעג נעמען פון די שטאט.

השואל: מ'זאגט נאך אז דער רבי ז"ל דער ברך משה האט געגעבן פאר די זבולון'ס פארשידענע הוראות בנוגע שותפי יששכר–זבולון געשעפטן, עס איז דא עפעס הוראות איבער דעם?

רבינו: איך האב נישט געהערט.

השואל: רבותינו הק' האבן געפלעגט שליסן א יששכר–זבולון געשעפט, מ'ווייסט פון אזא זאך?

רבינו: דער טאטע ז"ל האט געשטיצט פארשידענע לומדי תורה מיט געלט, אבער ער האט נישט געמאכט קיין שטר מיט קיינעם נישט. עכ"פ נישט וואס איך האב געזעהן. אזוי ווי ס'איז דא א מלוה בשטר און א מלוה על פה, א מלוה על פה איז דאך אויך א מלוה, ער האט געגעבן געלט פאר תלמידי חכמים, אבער אהן א שטר.

*

השואל: א יונגערמאן וואס האט זיך צוגעלערנט צו לערנען מיט בחורים, און ער שפירט אז ער קען שטארק אויפהייבן א בחור, א בחור וואס איז פארשלאפן און ער קען אים באמת אויפהייבן ער זאל שיינער און בליהען, ער זעהט אז ער איז מצליח דעריין, אבער ער דארף נישט פאר פרנסה מער ווי איין בחור צי צוויי בחורים, פאר זיין פרנסה איז עס גענוג, פון די אנדערע זייט זאגט מען אים אבער אז דו האסט דעם טאלאנט, דו האסט דעם כח, איז מען מחויב צו אוועק געבן א סדר פון כולל?

רבינו: ער איז נישט מחויב.

השואל: אפילו ער שפירט אז ער קען דורך דעם אויפהייבן דעם בחור?.

רבינו: ס'איז דא אן ערנסטע שאלה און כ'קען נישט ענטפערן דעריוף, ווען אוועק געבן א ניר פאר א צווייטן מענטש, איז מען מחויב צי מ'איז נישט מחויב. עס איז דא אזא זאך ווי דער אויבערשטער האט באשאפן א מענטש מיט איברים, מיט צוויי נירן, דארף מען האבן צוויי נירן, איז דא א חיוב אוועק צו געבן א ניר פאר א צווייטן? איז דא אן ענין אוועק צו געבן? כ'קען נישט ענטפערן... עס קומט אויס אזא שאלה צו פרעגן, יא? ס'איז אן ערנסטע שאלה, כ'קען נישט ענטפערן.

*

השואל: דער רבי האט פריער דערמאנט אז אינדערהיים איז נישט געווען קיין כוללים, ס'איז נישט געווען אזא זאך. אונז ווייסן מיר אז ס'איז געווען די חכמי בראד, קלויזן, ס'איז געווען אסאך גרויסע לייבן וואס זענען דארט געזיצן, עס איז

הגה: ותחשב לו כאילו לומד בעצמו. ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו.

38 וז"ל: מחזיק לתלמיד חכם להנותו מנכסיו שיוכל לעסוק בתורה, לעולם הבא אף אם הוא עם הארץ מלמדין אותו. (ילקוט ראובני סדר ראה דף קס"ה ע"ג). והרב מופת הדור מהר"ח אבולעפיה ז"ל בספר עץ החיים כתב דמהני ליה למחזיק התורה שלומד הת"ח להצילו מיצה"ר. ואע"ג דאמרו רז"ל דנשי הת"ח פלגן בהדייהו וא"כ השתא יהיה הלב מהסס כיצד יהיה דין הת"ח החצי לאשתו והחצי למחזיק והוא נשאר נקי, ויש לצדד צדדים.

וכבר ראיתי בספר דרשות לר"ש מולכו בהקדמת המביא הספר לדפוס ששמע מהרב הגדול ר' משה גלאנטי שהיה מצטער על זה ע"ש. אמנם אני בעניי מצאתי במפרשים שהקב"ה נותן מתנת חנם לאשת ת"ח שכר שיעור החצי מתורת הת"ח ולא ינוכה מהת"ח מאומה.

39 עיי' ספר החינוך (מצוה תל"ד) שמביא ד' הגמ' בכתובות (קיא.) שהמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מקיים מצות ובו תדבק, והחזקת תלמידי חכמים נכללת בכלל מצות החזקת הלוי, כמו שנאמר השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך, וכתב החינוך ...במצוה הזאת יש ללמוד לכל מבין לסעד ולהיטיב אל כל המשתדלים תמיד בחכמת התורה, כי הם המעמידים דת האמת ומחזקים האמונה... שאין להם פנאי לשוטט בחוצות אחר מחייתם הנה והנה, על כן המרחמם ומבקש תועלתם ירוחם מן השמים, וחלק כחלק יאכל עמהם לעולם הבא.

געווען אזא מושג פון א כולל פון א ביהמ"ד וואו מ'האט געלערנט.

רבינו: ס'איז אזוי, אוודאי איז געווען חכמי בראד, דער נודע ביהודה וחבריו האבן געלערנט, עס זענען געווען גדולי ישראל וואס זענען געזיצן און געלערנט, אבער ס'איז נישט געווען אזא זאך א כולל זאל געבן שטיצע פאר די וואס זענען געזיצן און געלערנט אין ביהמ"ד יומם ולילה, פון וואו זיי האבן געלעבט, אדער האבן זיי געגעסן קאסט, אדער די רביצין האט געארבעט, מ'האט פארדינט געלט, אזוי האט מען געלעבט, אבער ס'איז נישט געווען אזא זאך ווי א כולל האלט אוים.

אין די ליטא איז יא שוין געווען. דארט איז געווען אזא זאך ווי א ישיבה, און נאך די ישיבה האט מען געהאט א כולל, דארט אין די ליטא איז יא געווען.

אויך אין ארץ ישראל איז שוין דעמאלטס געווען די זאך פון כוללים, דארט איז געווען אידן וואס זענען געזיצם און געלערנט, שפעטער אפילו עד זקנה ושיבה, זיי זענען געזיצן אין כולל און מ'האט געשיקט פון חוץ לארץ געלט, און אזוי האט זיך עס איינגעטיילט, פון יעדע מדינה האט מען געשיקט געלט קיין ארץ ישראל, מ'האט געוואלט האבן א חלק אין תורת ארץ ישראל, במילא האט זיך געמאכט אן אונגארישע כולל, פארוואס? ווייל אונגארישע אידן האבן געשיקט געלט, איז געווען איינער וואס האט צוזאם גענומען, אין זיבענבערגן איז געווען דער מראה יחזקאל, זיבענבערגן איז געווען ווייט פון אונגארין, און עס זענען נישט אהנגעקומען די אונגארישע שליחים, האט דער מראה יחזקאל צוזאם גענומען אזוי, איז געווארן א זיבענבערגן כולל. אין גאליציע איז געווען עקסטער, אין מארמארוש איז אויך געווען עקסטער, און אזוי איז געווען איבעראל, אין אוקריינא איז אויך געווען אזוי. עס איז געווען כוללים און מ'האט געשיקט געלט קיין ארץ ישראל.

בעיקר די חסידישע רבי'ס האבן געהאט א געפיל פאר דעם, דער חתם סופר אויך, און דער כתב סופר אויך, ער איז טאקע געווען נשיא פונעם אונגארישן כולל. דאס איז טאקע נאך פריער געווען. די חסידישע רבי'ס האבן אריין געלייגט אין דעם א גרויסע עבודה. ס'איז געווען אין רייסין, דאס איז אין רוסלאנד, כולל רייסין האט עס געהייסן אין רוסלאנד, אזוי איז געווען אין יעדן געגענט, ס'איז געווען אין ווייס רוסלאנד, אין וואהלין, אין אוקריינא, אוקריינא איז זייער א גרויסע מדינה, במילא איז געווען פארשידענע געגענטן, אין אוקריינא איז אויך געווען עקסטער, איינס האט געהייסן וואהלין, כ'ווייס נישט וועלכע חלק אין אוקריינא האט געהייסן וואהלין, איין חלק האט געהייסן אזוי, אזוי איז געווען דארט.

*

השואל: ביי די פרשה פון די מזוזות, ווען ס'איז געווען די שבע ברכות פאר די סופרים, האט דער רבי געזאגט דארט א גדר פון וועלכע סופרים מ'קען נעמען פרשיות אפילו זיי זענען פון אנדערע קהילות פון אנדערע חסידות'ן. ווען מ'לערנט אין כולל איז דא אסאך ספרים אויף אסאך נושאים, פון היינטיגע צי פון ליטווישע מחברים, און חסידישע מחברים, דאס איז זייער גוטע ספרים, זיי זאגן זייער קלארע הלכות, און ברענגען גוט אראפ די זאכן, צי דער רבי קען געבן א גדר פאר אונז פון וועלכע ספרים מ'קען לערנען, כ'פרעג נישט פון וועלכע נישט, דאס פארשטייט מען אליינס.

רבינו: כ'קען נישט געבן קיין קלארע גדר אויף דעם, ווייל ס'איז דא גוטע מחברים וואס זיי מאכן גוטע ספרים, און עס העלפט ארויס אין פארשידענע מקצועות, איינער איז אין סופרות, און איינער איז אין רבית, גוטע ספרים פון פעהיגע מענטשן וואס האבן פעהיגקייטן און קענען דאס גוט מסדר זיין, במילא קען מען נישט זאגן, כאטש די מחברים זענען פון אנדערע קרייזן.

*

השואל: פריער האט דער שואל געפרעגט, צי מ'זאל שרייבן און דרוקן ספרים, און דער רבי האט געזאגט אז עס ווענדט זיך לויט די כשרונות, עס שטייט דאך פונעם בני יששכר (דרך פקודיך מצוה א' אות כ"ו) אז מ'איז מקיים מצות פרי' ורבי' מיטן שרייבן חידושים, דער שואל האט נישט צוגעענדיגט די שאלה, אויב האט איינער די כשרונות, און ער פרעגט שוין, און ער האט אפילו רבנים המשיבים, און עס האט זיך אים אהנגעזאמלט אסאך אזעלכע שאלות, אבער ער איז נישט קיין רב, ער איז נישט קיין מורה הוראה, צי ס'האט פשט אז ער זאל ארויס געבן זיינע שאלות, זיינע תשובות.

רבינו: צי ער זאל ארויס געבן און דרוקן זיינע שאלות ותשובות להלכה פאר די וועלט?

השואל: אז ער האט הסכמות...

רבינו: אז ער וועט גיין בעטן הסכמות וועט ער אוודאי באקומען, קיינער וועט נישט צוריק ווארפן, עס איז א

טייערע זאך צו דרוקן ספרים, און אויב ער זעהט אז ס'איז א גוטע זאך לתועלת בני אדם, איז פארוואס נישט? אדרבה, יגדיל תורה ויאדיר.

*

השואל: כ'האב געוואלט פרעגן, דער תמצית וואס מ'האט פריער אויסגעשמועסט, ווי דער זיידע האט פריער געזאגט איז אויסגעקומען אז אינדערהיים איז נישט געווען אזא מציאות ווי דא אז יונגעלייט זאלן זיצן און לערנען פופצן–צוואנציג יאר, אדער איז מען געווען אן איידעם ביי א רב, און מ'איז נאכדעם אליינס געווארן א רב, אדער איז מען געווען אן איידעם און מ'האט געפירט א ישיבה, אדער איז מען געווארן א סוחר, איז טייטש די מציאות איז געווען א יעדער תלמיד חכם במשך פון די יארן האט באקומען סיפוק, ער האט געהאט סיפוק פון א ישיבה, ער האט געהאט סיפוק פון א רבנות, ער האט געהאט סיפוק פון הוראה, אבער אזוי ווי היינט ווי די מציאות איז דא, אז היינט זיצן דא יונגעלייט תלמידי חכמים שוין צוואנציג יאר, נישט קיין ישיבה, זיי לערנען נישט פאהר קיין שיעורים, די שאלה איז ווי אזוי האבן זיי סיפוק?

רבינו: כ'וועל דיר זאגן, דו פרעגסט זייער א גוטע שאלה ווי אזוי מ'האט סיפוק. די אלע וואס זענען געווען רבנים אין א שטעטעלע, דו מיינסט אז זיי האבן געהאט לויטער נחת? דארט איז געווען בעלי בתים וואס זיי האבן אויסגעטיילט צרות אויך, ס'איז געווען אזוי, און ס'איז געווען אזוי.

מ'האט געזאגט א ווערטל, אין גאליציע איז געווען א שטעטל 'ווישניצא', דאס איז נישט 'וויזניץ', נאר 'ווישניצא', דער באבוב'ער רב רבי שלמה איז געווען רב אין ווישניצא, האט מען איינמאל געזאגט אז אין ווישניצא אויפן בית החיים ליגט נישט קיין רב, קיינער ליגט נישט דארטן. ווייל מ'האט אויסגעטיילט אזעלכע צרות פאר דעם רב, אז ער איז אנטלאפן נאך בחיים חיותו, ער האט אפגעטראגן פון דארטן צו זוכן אן אנדערן רבנות, אזא ווערטל האט מען געזאגט.

ער פרעגט ווי אזוי מ'האט סיפוק?! מ'דארף צו האבן סיפוק פון לערנען!, די פקודי ה' ישרים משמחי לב דאס דארף געבן סיפוק, און מ'דארף זיין צופרידן אז מ'האט נישט קיין עגמת נפש.

לאחר ששרו ניגוני שמחה לכבוד המאורע, השמיע מרן רבינו שליט"א דברות קודש לכבוד השמחה ולאחמ"כ האציל מברכותיו לכבוד רבני יושבי אוהל כדלהלן:

מיר זיצן דא ביי א מסיבה שתלמידי חכמים מסובין בה, עס זיצן דא אברכים, זיי זענען שוין נישט קיין אברכים, זיי זענען שוין גדיים נעשו תיישים, זיי זיצן שוין א צוואנציג יאר אין כולל, און זיי האבן שוין אדורך געלערנט מערערע מסכתות, מערערע מקצועות, זיי האבן שוין ממלא כרסם געווען בתורה בגמרא ובפוסקים, דאס איז א ריכטיגע מסיבה שתלמידי חכמים מסובין בה, זיי זענען טאקע די ריכטיגע תלמידי חכמים.

כ'האב געקלערט דא צו זאגן, די וואך אין די סדרה 'ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור', די גמרא זאגט אין ברכות דף ס"ג זאגט די גמרא א מימרא פון ריש לקיש, אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, די תורה קען מען נישט לערנען מיט הרחבה, מיט שוואויל טאג, די תורה איז נישט מתקיים נאר במי שממית עצמו עליה, דאס הייסט אז מ'לערנט תורה מתוך הדחק. אין אמת'ן די וואך אין די סדרה 'ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך', וואס איז 'כתית למאור', וואס איז טייטש 'כתית'? אז מ'איז זיך ממית עצמו על דברי תורה, דעמאלטס קען מען זוכה זיין צו שמן זית זך.

די אידן וואס זיצן דא, די מסובין דא, זענען זוכה צו מקיים זיין 'ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור', מ'לעבט בצמצום, כ'וויל נישט זאגן מתוך הדחק, אבער בצמצום וועל איך יא זאגן, ווייל קענען די השגות פון אמעריקא לעבט מען מיט גרויס צמצום, און דאס מיינט זייער אסאך פאר זיך אליינס, יעדער איינער האט משפחה, דער האט א ברודער, דער האט א שוואגער, דער האט אזא זאך און יענער אזא זאך, מ'קוקט זיך אום יעדער איינער זעהט וואס עס טוט זיך ביים צווייטן, און מ'טוט פארציכטן זייער אסאך ענינים, מ'זאל קענען מצמצם זיין די הוצאות, און קענען זיצן עוסק זיין בתורה. 'כתית למאור להעלות נר תמיד', 'להעלות' איז א לשון פון שטייגן, א לשון פון 'מעלין בקודש', מ'שטייגט בקודש יעדעם יאר וואס מ'זיצט און מ'לערנט.

כ׳וועל דערציילן א מעשה, א איד איז געקומען אמאל צום זיידן ז״ל דער ייטב לב, און ער פרעגט אים, ווער ביזסטו? ער האט זיך געוואונדערט, דער רבי ווייסט נישט ווער ער איז? ער האט זיך געהאלטן א מקורב, האט ער געזאגט, רבי, איך ביך דאך דער און דער, זאגט ער אים, יא, דו זעהסט טאקע אויס אזוי ווי פאר צוואנציג יאר צוריק, ער קוקט אים אזוי אהן, זאגט ער, וואס פארשטייסטו נישט, דער ערוגת הבושם איז געווען א יונגערמאן איז ער געווען רב אין הומנא, זאגט ער, זעהסטו דער הומנא׳ער רב קומט אים דערקען איך נישט, ווייל פון איינמאל צום צווייטן מאל איז ער געשטיגן, במילא דערקען איך אים נישט, אבער דו ביזסט דאך געבליבן די זעלבע, דו זעהסט אויס אזוי ווי דו האסט אויסגעזעהן יארן צוריק. דאס איז ׳להעלות נר תמיד׳, עס דארף צו זיין ׳מעלין בקודש׳, מ׳זאל שטייגן.

דאס זאג איך פאר די חשוב׳ע יונגעלייט, עס איז א געוואלדיגער ענין וואס תורתם אומנתם, זיי זענען נישט קיין מגידי שיעור, נישט קיין רבנים, זיי פירן נישט קיין פאסטנ׳ס, נישט קיין ישיבה, נאר זיצן און זענען עוסק בתורה, זיי לערנען תורה און שטייגן אין תורה, זיי שטייגן אין פארשידענע מקצועות התורה.

וויל איך טאקע מחזק זיין די אלע אידן, דברי תורה צריכים חיזוק, מ׳דארף האבן חיזוק, יעדער איינציגער וואס זיצט דא אין דעם זאל דארף האבן חיזוק. חזק חזק, מ׳זאל זיך מחזק זיין, מ׳זאל ווייטער ממשיך זיין, די תורה איז זייער גרויס, און עס האט נישט קיין קצבה, און שטייגן אין תורה האט אויך נישט קיין גבול, דער אויבערשטער זאל העלפן זיי זאלן קענען זיצן און עוסק זיין בתורה מיט הרחבת הדעת, און קענען גיין פון מקצוע למקצוע.

און דברי תורה צריכים חיזוק דאס איז פאר זיך אליינס, ווען א איד איז עוסק בתורה איז פיקודי ה׳ ישרים משמחי לב, אז מ׳זיצט און מ׳איז עוסק בתורה האט מען סיפוק, ער האט אדורך געלערנט א סוגיא האט ער סיפוק הנפש, ער האט אדורך געלערנט א סימן אין שולחן ערוך, האט ער סיפוק הנפש, ער האט טאקע שמחה, דער אור החיים הקדוש אין פרשת כי תבוא, זאגט ער אז די גרעסטע שמחה איז זוכה צו זיין מרגיש זיין ׳עריבות מתיקות נעימות לימוד התורה הקדושה׳, ער זיצט און ער לערנט און ער לעבט און ער איז טועם דעם מתיקות התורה הקדושה דאס איז משמחי לב.

דאס איז נאר ביי אים אליינס, וואס טוט זיך אבער מיט איר, ביי די בעל הבית׳טע אינדערהיים, זי לעבט נישט מיט קיין תורה, און זי פארשטייט נישט עריבות מתיקות נעימות פון תורה הקדושה, און דאך איז זי מוותר אויף איר חלק פון עולם הזה און צו לעבן מיט צמצום, וועגן דעם איז דער חלק פון עזרת נשים העכער ווי עזרת ישראל, ווייל עזרת ישראל פילט כאטש דעם חיות פון לימוד התורה, אבער זי האט דאס אויך נישט, נאר זי גלייבט מיט אמונה אז זי האט א חלק אין די לימוד התורה פון איר מאן, און זי לעבט מיט אמונה אז זי טוט א דבר טוב, זי פארציכט אויף הנאות עולם הזה, אין די גרויסע אמעריקא וואו ס׳איז דא אלע שוואויל טאג׳ן, און זי פארציכטעט אויף די אלע זאכן ווייל איר מאן איז א יושב אהל, און איר מאן זיצט און איז עוסק בתורה, ווי מ׳זאגט זי זיצט נישט לכבוד דעם אויבן–אן, זי באקומט נישט קיין כבוד, זי באקומט נישט קיין אנערקענונג פון מענטשן, מ׳קוקט זיך בכלל נישט אום אויף איהר, און זי טוט דאס פאר זיך אליינס, ווייל זי זעהט און זי גלייבט אז איהר מאן זיצט און איז עוסק בתורה, דאס איז א געוואלדיגע זאך, און זי דארף האבן חיזוק מער ווי די מענער שוהל.

זאל דער אויבערשטער העלפן עטץ זאלטס קענען זיצן און עוסק זיין בתורה, איך וואונטש פאר יעדן איינעם א ברכה בכלליות, און ברכה בפרטיות. דער אויבערשטער זאל העלפן יעדער זאל זיין געזונט, און דאס ווייב זאל זיין געזונט, און די אלע קינדער, די וואס זיצן דא זיי האבן שוין גרויסע קינדער, שוין ערוואקסענע קינדער, און ס׳איז דא אזא מציאות וואס א טאטע מיט א זוהן, צי א שווער מיט אן איידעם זיצן צוזאמען אין כולל און זענען עוסק בתורה, ס׳איז שוין אזאנס אויך דא, ברוך ה׳ אזוי איז דא די מציאות. דער אויבערשטער זאל העלפן עטץ זאלטס קענען עוסק זיין בתורה, ווייטער אנגיין אזוי אומגעשטערט, הצלחה רבה מיט געזונט בריות גופא ונהורא מעליא אהן א צער און אהן א עגמת נפש, דער אויבערשטער זאל העלפן אין דעם זכות פון לימוד התורה, ׳ויקחו אליך שמן זית זך׳, עס דארף צו זיין ׳שמן זית זך׳ בלי שמרים, אמת׳דיגע תורה, שטייגן אין תורה, וואקסן אין תורה, גיין פון איין מקצוע צום צווייטן, פון מסכתא צו מסכתא, מהלכתא להלכתא, דער אויבערשטער זאל געבן א פרי ברכה בעמלה של תורה, ביז דער אויבערשטער וועט העלפן מיר וועלן אלע זוכה זיין מקבל צו זיין פני משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.